RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Andra Kammaren. N:o 27.

Onsdagen den 11 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m.

Till afgörande förelåg lagutskottets utlåtande, n:o 35, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m.

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats en af herr *D. Holmgren* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 54, hvari föreslagits, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en omarbetning af lagen om straff för ämbetsbrott af präst och om laga domstol i sådana mål den 8 mars 1889 i syfte att såväl beträffande straffbestämmelserna som beträffande forum för åtal göra präst i fråga om alla de ämbetsåligganden, hvilka icke vore att hänföra till religiösa funktioner, likställd med andra rikets ämbetsmän, samt för Riksdagen framlägga det eller de lagförslag, som blefve resultat af den äskade omarbetningen.

Utskottet hemställde dock, att förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af motionären

Herr Holmgren som yttrade: Herr talman! Genom en huld försyns skickelse har jag förskonats från att på förmiddagen få en kort stund sysselsätta mig med det föreliggande betänkandet.

Såsom det framgår af detta betänkande, har jag vid innevarande års Riksdag tillåtit mig att väcka en motion med anhållan om en revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst och laga domstol i dylika mål den 8 mars 1889; och anser jag mig hafva påvisat, *att* en sådan revision vore i hög grad af behofvet påkallad, enär

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

denna lag är en speciallag eller undantagslag, enär densamma är oklar beträffande rätt forum, där mål i dessa fall skola behandlas, enär den står i uppenbar strid mot utvecklingen af vår kyrkorätt och slutligen enär den andliga domstol, som i förevarande fall är domkapitlet, saknar nödiga kvalifikationer för att ens nödtorftigt kunna utöfva domarekallet i slika mål.

Såsom kammaren är i tillfälle att inhämta, har icke desto mindre lagutskottet afstyrkt min motion. I slika fall borde man icke sätta kammarens tålamod på för hårdt prof, då det numera blifvit praxis att, när afstyrkandet är *rent,* motionären underkastar sig denna areopag och icke säger ett enda ord utan är nöjd med sin lott.

Emellertid anser jag mig icke vara tillfreds med det slut, hvartill utskottet kommit och icke heller med motiveringen i föreliggande fall.

Lagutskottet medgifver, att området för den speciallagstiftning, som afser särskilda samhällsklasser, bör inskränkas och tillämpningen af allmän lag i motsvarande mån utsträckas, och erkänner, att detta gör sig gällande såsom ett *behof* och ingår i den allmänna uppfattningen.

Är det verkligen så, då synes mig därmed ett medgifvande från lagutskottets sida föreligga att motionen är berättigad och befogad. Emellertid säger utskottet: »att dylik speciallagstiftning inom vissa gränser måste bibehållas», torde dock vara erkändt. Ja, det torde vara erkändt af dem, hvilka bilda slika specialdomstolar, men knappast af dem, som äro föremål för dylika domstolars behandling, och hvad som är visst, det är att det icke är erkändt af den allmänna opinionen. Man har fastmer sträfvat under århundraden till det målet att, då fosterlandet är *ett* och lagen är *en,* äfven alla medborgare utan afseende å sin ställning uti samhället *dömas* på samma sätt. Lagen skall vara klar såsom stålet och skarp såsom bilan samt träffa lika väl den, som bor i palatset som i kojan, utan afseende å person. Alla dylika klasslagar böra, såvidt jag kan förstå, så fort som möjligt afskaffas.

»Motionären», säger lagutskottet, »har ej heller ifrågasatt upphäfvande af förevarande lag»; och detta synes vara det enda skälet, hvarför utskottet afstyrkt min motion. Om jag således ifrågasatt lagens upphäfvande, så skulle jag kunnat röna sympati från utskottets sida, men jag vill fästa uppmärksamheten därpå, att då det var fråga om väglagen, så ifrågasattes icke att taga bort denna lag, utan det ifrågasattes af en ärad ledamot af denna kammare, att det skulle blifva en »revolution» i väglagen, hvarvid han föreslog en revision, och helt nyligen har det ifrågasatts och äfven beslutats, att det skall företagas en revision af aktiebolagslagen, men man har icke gått så långt, att man ansett, att lagen skulle tagas bort.

Det är alldeles gifvet, att jag icke vill på grund af den modesti, som jag alltid visar, taga bort lagen helt och hållet, utan jag vill, att präster skola likställas med andra ämbetsmän. Sedan nu utskottet erkänt befogenheten af motionen, öfvergår utskottet till att gifva en historisk utredning, huru denna lag tillkommit, en utred-

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

ning, som enligt min uppfattning icke så nära sammanhänger med den föreliggande frågan; och därefter säger utskottet:

»I regel skulle prästs ämbetsbrott bedömas af domkapitel, men från denna regel skulle göras undantag för vissa brott, hvilka vore förbrytelser mindre mot kyrkans än mot statens rättsordning och därför borde kunna upptagas af världslig rätt.»

Här har således utskottet fastslagit den grundsats, att en präst såsom svensk medborgare i regel skulle dömas af domkapitel, men dessutom säger utskottet, att förbrytelser, som vore begångna mindre mot kyrkans än mot statens rättsordning, därför borde upptagas af världslig rätt.

Jag har verkligen svårt att förstå, huru en person, som tjänstgör i egenskap af präst, skulle kunna bryta mot den af staten gifna rättsordning och ändå icke bryta mot kyrkans rätt, såvida vi hafva en statskyrka. Om statskyrkan är en sådan institution att de, som tjänstgöra i densamma, begå brott mot kyrkans lag, så skulle väl enligt min uppfattning eo ipso det äfven vara ett brott mot statens lag, såvidt det är en statskyrka.

Men på samma gång som jag påpekar detta, vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att vid den omhandlade lagens antagande den principen fastslogs, att präst endast skulle dömas af den andliga domstolen i frågor, som rörde prästens rent kyrkliga handlingar, men att däremot i andra hänseenden eller då han begått brott mot statens rättsordning, frågan härom skulle upptagas af världslig rätt. Det är just denna princip, som får sin tillämpning i denna lag, som jag begärt måtte blifva föremål för en revision.

Då det af 1883 års kyrkomöte antagna förslag till lag angående förbrytelser af präst samt om laga domstol i sådana mål den 11 maj 1888 förevar till granskning i Högsta domstolen, blef mot de i sagda förslag meddelade bestämmelser om forum för åtal mot präst för fel i ämbetet den anmärkning inom Högsta domstolen framställd, att den högst väsentliga åtskillnaden emellan, å ena sidan, prästens rent kyrkliga åligganden såsom föreståndare för den allmänna gudstjänsten och andra kyrkliga förrättningar samt handhafvare af religionsvården i öfrigt och, å andra sidan, de honom anförtrodda bestyr af uteslutande eller öfvervägande världslig natur icke blifvit behörigen iakttagen vid uppdragandet af gränserna emellan den kyrkliga och världsliga domstolens kompetens; och uttalades därjämte i Högsta domstolen den grundsats, att liksom allenast den förra gruppen af prästens funktioner enligt sakens egen natur fölle under den kyrkliga lagstiftningen, också endast sådana ämbetsbrott af präst, som vore af väsentlig kyrklig art, borde hänföras under den kyrkliga jurisdiktionen. Statsrådet framhöll att denna grundsats fått tjäna till ledning.

Det är denna grundsats som är fastslagen, men just därför att den är trampad under fötterna vid tillämpningen af denna lag, är det som jag begärt en revision.

När reformationen infördes i vårt land, bröts det med den kanoniska lagen, sådan den af prästerna tillämpats, och hvarigenom

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

de förskaffat sig en egen jurisdiktion. Gustaf I bröt svärdet ur deras händer, d. v. s. domsrätten, men lät dem behålla bondestafven.

Då jag här talar om en egen prästernas jurisdiktion, som blef dem genom reformationen fråntagen, så afser jag förnämligast biskoparne, som voro i vanliga fall envålds, allom bjudande suveräna självhärskare.

Dessa biskopar ville icke afstå sin makt, något som naturligen blifvit fallet, om de förlorat sin domsrätt öfver prästerna. Äfven för servila präster kunde det under vissa ömtåliga förhållanden vara en fördel att till »Rom ganga» i stället för att svara inför världslig domstol.

Men då man nu genom denna lag öfverlämnat åt domkapitlen, åt »biskopar och konsistoriales» att döma öfver prästerna, har man för ingen del tillämpat denna reformationens grundsats, att prästerna skola dömas såsom andra medborgare eller såsom det beslöts genom Vesterås' ordinantia, att »kaniker och präster skulle »kära och svara vid thing och stempno såsom andra danemän».

Huru är det nu i detta fall? Jo, man säger, att i rent världsliga saker skola prästerna blifva tilltalade och dömda inför världslig rätt. Men, mine herrar, om det är fråga om en domstol, som, oberoende af all kritik, har till uppgift att döma rörande prästs »ämbetsgöromål», och denna domstol själf bestämmer, hvad som är »ämbetsåligganden», så kommer nu här lösningen på frågan, eller rättare lagutskottet ger anledning till lösande af frågan. »Att fullständigt genomföra berörda grundsats — heter det i utskottets betänkande — ansågs emellertid under dåvarande förhållanden icke vara möjligt.» D. v. s. 1888—89 ansågs det icke vara möjligt att utreda, i hvilka ärenden domkapitlen skulle äga domsrätt. »Såsom inom Högsta domstolen framhållits — fortsätter utskottet — skulle nämligen för sådant ändamål bland annat erfordras, att man förut eller samtidigt skrede till en fullständig revision af gällande bestämmelser om de med prästämbetet förknippade åligganden.» D. v. s. att om en svensk medborgare i egenskap af präst har klart för sig, att han fullgör allt hvad lag och författningar bestämma beträffande hans ämbete, så kan domkapitlet komma och säga: »det förtjänar icke det minsta afseende hvad ni säger vara lag». Ty enligt »prästerskapets privilegier» och den eller den kungl. förordningen från 1500- eller 1600-talet åligger det eder att göra det och det. Och gör ni inte det, utan säger nej, då döma vi er!

Det är klart, att detta är en ställning för underordnade präster, som är ytterst betänklig. För öfrigt är det redan ytterst betänkligt att fråga hvad som är ens skyldighet. Så snart en person, en underordnad, frågar hvad som är hans skyldighet i ett eller annat afseende, anses han straxt för en bråkmakare. Jag vill endast för ett ögonblick nämna, att en klockare en gång inställde sig inför numera aflidne statsrådet Carlson, som då var ecklesiastikminister, och frågade, hvad som var hans tjänsteåligganden såsom klockare. Statsrådet anade, att han hade en person framför sig, som behöfde en pedagogisk behandling, och han tog fram en gammal förordning från

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

1500-talet och lät klockaren läsa; och där stod: »När pastorn sig löga behagar, då skall klockaren om fötterna honom torka.» Det är alldeles klart, att klockaren blef tyst för alltid och aldrig mer frågade efter hvad han hade för skyldigheter.

Nu är det emellertid så, att folk och äfven präster, huru undergifna de än äro, fråga, hvad är mitt åliggande, hvilka äro mina skyldigheter? Och då få de från höga vederbörande det svar: Det är edert åliggande att tiga och lyda och göra hvad vi säga eder. Glömmen ej det! Men gifvetvis är en sådan lag och en sådan rätt att döma prästernas försummelse af åligganden, som de icke veta om och aldrig kunna få reda på, och hvilka uppkonstruerade åligganden för öfrigt äro omöjliga att utföra utan att de komma i konflikt med sundt förnuft, samvete och den allmänna strafflagen, något högst onaturligt och ett ondt som måste undanskaffas! Det är en kvarlefva, mine herrar, från den kanoniska rätten, om hvilken vi läsa hos Hans Järta, som på det mest utmärkta sätt framhållit dessa synpunkter.

»Den kanoniska rätten — säger han — den rätt, som prästerna införde och tillämpade inom kyrkan, var fördärflig, 1:o) därför att den eröfrade med mässor och bannlysningar skatter åt det nya romerska världsväldet samt jordvidder åt dess legioner; 2:o) den införde i svenska rätten flera med densamma oförenliga lagbud, som den likväl länge hade svårt att göra gällande och aldrig mäktade utveckla till fullständig och obotlig skada; 3:o) den skapade åt prästerskapet en egen rättegångsordning och en domsmakt, som undergräfde den äldre samhällsförfattningen.»

Om det nu så är, att denna rätt ännu går igen i denna lag, så förefaller det mig som om man måste medgifva, att denna lag tarfvar en verklig revision. Det vore mig icke alls motbjudande att vara med om dess borttagande, men den frågan föreligger icke för närvarande.

Då nu lagutskottet först säger på sidan 4: »Att fullständigt genomföra berörda grundsats ansågs emellertid under dåvarande förhållanden icke vara möjligt», säger lagutskottet sedan på sidan 5: »Denna lag är alltså redan byggd på den grundsats, som jämväl motionären ansett vara den riktiga, nämligen att endast prästens rent kyrkliga åligganden och sådana ämbetsbrott af präst, hvilka äro af väsentligen kyrklig art, böra falla under kyrklig lagstiftning och jurisdiktion.»

Först medgifver lagutskottet, att den icke *kunnat* byggas på denna grund, och sedan säger lagutskottet, att den *är* redan byggd på denna grund. Jag får verkligen erkänna, att jag icke förstår detta lagutskottets resonemang.

Lagutskottet säger vidare: »Att den kyrkliga lagstiftningen och jurisdiktionen, såsom motionären anfört, skulle sträcka sig åtskilligt längre, än omförmälda grundsats medgåfve, är icke af honom påvisadt.»

Men visst har jag påvisat detta. Den sträcker sig alldeles *in infinitum*. Och det är det allra betänkligaste. Om vi läsa denna

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

lag, står det i 5 § af lag om straff för ämbetsbrott af präst och om laga domstol i sådana mål den 8 mars 1889: »Präst som på annat sätt än förut är sagdt bryter uppsåtligen mot sin ämbetsplikt eller visar vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i sitt ämbete», etc.

»På annat sätt» — hvilket annat sätt? Det kan vara på hvilket sätt som helst. Om hans öfverordnade, domkapitlet, »anser», att han förbryter sig, så är det en förbrytelse; och då dömes han. Men att i en lag införa en sådan bestämmelse om förbrytelser »på annat sätt» utan att på något sätt ådagalägga, hurudant detta sätt skall vara, förefaller mig vara alldeles för otydligt och oklart och lämna rum för det renaste godtycke. Och vi hörde för några dagar sedan en af vårt lands förnämsta jurister yttra i Första Kammaren: »Det finnes intet i en lagbestämmelse, som är så farligt som oklarhet och obestämdhet. Det är ett ondt — det är justitierådet Afzelius, som yttrar detta, jag förmodar, att namnet är bekant — som med det snaraste måste undanrödjas.»

Och denna oklarhet föreligger här på ett så eklatant sätt för alla, att det är hög tid att på allvar taga itu med att få lagen reviderad.

Ordföranden i den lagkommission, som hade fått i uppdrag af Karl XI att utarbeta en svensk lag, nämligen grefve Gustaf Cronhjelm, hade till valspråk:

Lex esto clara, brevis et imperiosa, d. v. s. lagen vare klar, kort och bjudande — jag tolkar detta på svenska, ty jag förmodar, att icke alla af herrarne äro hemma i latinet.

»Lagen vare klar, kort och bjudande!» Men man har nog ofta klandrat, och det med rätta, vår tids lagstiftare att icke ställa sig denna regel till efterrättelse, att ej göra lagbestämmelserna klara, så att de, som äro under lagen, veta hvad de ha att rätta sig efter, och ej heller korta, så att de kunna med lätthet inse sina plikter, och icke bjudande, så att det med lätthet framgår, hvad lagen innebär och hvad den befaller.

Jag har således verkligen påvisat, och lagen själf påvisar alldeles tydligt, att här finnes en oklarhet och obestämdhet, som är ganska i ögonen fallande. Och jag hade icke tänkt mig, att jag behöfde för lagutskottet läsa upp eller citera de särskilda paragraferna, emedan lagen ju var tillgänglig för utskottet. Och dessutom har det nog icke kunnat undgå lagutskottets uppmärksamhet, och hvarje dess ledamot har nog varit i tillfälle att höra, att öfver denna lag har man klagat, allt sedan den kom till stånd; och en mycket ärad ledamot af denna kammare har förklarat för mig vid ett tillfälle, att den lagen är den omöjligaste af alla och det största felet är, att den finnes till.

Lagutskottet säger vidare:

»Motionärens anmärkning mot den vidsträckta strafflatituden i lagens 5 §, enligt hvilken präst för där angifna förseelser kan dömas till varning, mistning af ämbetet på viss tid eller afsättning, synes egentligen vara grundad därpå, att domkapitlen icke skulle äga er-

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

forderliga juridiska insikter för ett rätt tillämpande af en sådan bestämmelse.» Ja, icke har jag misstänkt domkapitlens ledamöter för att äga några juridiska insikter; det behöfver man icke misstänka dem för. Det trodde jag vara något, som var självklart för alla; och till och med lagutskottets ledamöter tyckas hafva haft det klart för sig. Domkapitlens ledamöter kunna ju vara bildade och mycket aktningsvärda personer äfven om de sakna förfarenhet i domarevärf; och det är många ledamöter af domkapitel som personligen förklarat för mig, att det är det mest brydsamma läge att vara tvungna att döma i saker, som de icke förstå. Men lagutskottet tröstar mig och alla, som bekymra sig om domkapitlens kompetens i nämda afseende, därmed, att »genom kungl. cirkuläret den 13 juni 1902 förordnats, att för kompetens till befattning såsom notarie vid något af domkapitlen eller Stockholms stads konsistorium, hvilka befattningar hädanefter komme att tillsättas af Kungl. Maj:t, fordrades att hafva aflagt examen, berättigande till inträde i rikets rättegångsverk, samt äga förfarenhet i domarevärf, dock att dessa kompetensfordringar ej skulle hafva tillämpning å de personer, hvilka i enlighet med föreskrifterna i kungl. brefvet den 26 juni 1891 förordnats att förestå konsistorienotarietjänster».

Det torde vara herrarne bekant hvad en domkapitelsledamot i Lund svarade, då han en gång tillfrågades, huru de dömde i hans domkapitel. »Jo», sade han, »vi döma än si och än så och än annorlunda allt efter bekvämligheten». Det var ju en vacker bekännelse; den var åtminstone uppriktig. Nå väl, nu blir det helt annorlunda; ty för framtiden får man en notarie i hvarje domkapitel, som har juridisk bildning, och då kommer han att kunna leda fäderna på rätt spår, så att de döma efter svensk lag. Men det är mycket tvifvelaktigt. Ty det kunna väl herrarna tänka sig, att domkapitlens ledamöter i allmänhet med deras katolska traditioner och deras förbenade åsikter, hämtade från medeltiden, icke lära låta afskräcka sig af hvad en notarie säger om hvad som är svensk rättsordning. I bästa fall blir väl notarien tillsagd att uppsätta betänkandet kanske på samma sätt som jag förmodar att lagutskottet ibland uppdrager åt en af sina notarier att uppsätta ett betänkande. Men om han gör några invändningar mot själfva beslutet eller ifrågasätter dess »laglighet» så får han nog till svar: »Skrif, skrifvare, skrif! Beslutet det fatta vi själfva». Om man således medgifver, att det hos dessa andliga domstolar fattas kompetens och nödiga insikter och förutsättningar för att döma i så allvarliga saker, som falla under dem, så kan detta förhållande icke på något sätt förbättras därigenom att domkapitlen få juridiskt bildade konsistorienotarier. Snarare tror jag, att motsatsen kommer att inträffa.

Vidare säger lagutskottet:

»Att ringare förbrytelser af präst såsom statens tjänsteman i vissa fall kunna försonas med varning, då enligt de allmänna bestämmelserna i 25 kap. strafflagen böter skolat ådömas, var föremål för uppmärksamhet under förhandlingarna före lagens antagande o. s. v., och slutligen säger utskottet, att motionären »ej heller an-

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

gifvit någon orsak, hvarför rubbning skulle ske i lagens bestämmelser om sammanträffande af brott och om preskription.»

Jag anser mig icke behöfva påpeka, hvad som tydligt framgår af lagen. Om vi läsa § 11 i denna lag eller § 10 i lagen om straff för ämbetsbrott af präst, där det är fråga om sammanträffande af brott, finna vi, att där tillämpas den s. k. absorptionsprincipen, ett svårare brott slukar en mindre förbrytelse, för hvilken icke något särskildt straff ådömes, utan som endast betraktas såsom en försvårande omständighet. Men i allmänna strafflagen, kap. 4 § 2, säges, att i sådana fall skall särskildt straff ådömas för hvarje brott. Man kan ju fråga sig — och det med rätta — hvarför, då lagen skall vara lika för alla, en präst skall behandlas ofantligt mycket mildare än en annan medborgare? Snarare, synes det mig, borde ett motsatt förhållande äga rum, ty »den mycket gifvet är, af honom skall mycket utkräfdt varda». Det är en lag, som genomgår hela universum, och jag förstår icke, hvarför just en präst skulle utgöra ett undantag från den lagen.

I afseende å preskriptionstiden är alldeles i ögonen fallande, att denna lag är skrifven till prästernas förmån, ty för hvilket brott, som än kan ha begåtts, är enligt § 11 i lagen om ämbetsbrott af präst preskriptionstiden 5 år, men enligt allmänna lagen finnes ingen preskriptionstid för vare sig åtal eller dom i fråga om andra ämbetsmän än präster. Det är således alldeles i ögonen fallande, att här är en olägenhet och en olägenhet, som ovillkorligen stöter och sårar det allmänna rättsmedvetandet.

Öfver alla mänskliga växlingar, öfver alla skiftande meningar, öfver alla de skiljaktiga åsikter som göra sig gällande här i världen, stå, mina herrar, de tre klart skinande ljusen: sanning, rättvisa och billighet. Det sunda rättsmedvetandet fordrar, att lagen skall vara lika för alla. Det var med hänsyn till det och under den tanken, att den åsikten gjorde sig gällande hos Andra Kammarens ledamöter, som jag tog mig friheten att hemställa, att denna lag, som så uppenbarligen utgör en undantagslag och är stiftad till förmån för en viss klass, borde undergå en sådan revision, att det blefve klart, hvad som här är straffvärdt och att åtal blefve anhängiggjordt inför vederbörligt forum. Då detta synes mig böra vara alldeles klart, då man läser lagen och observerar dessa sakförhållanden, anser jag mig ha anfört tillräckliga skäl, herr talman, för att tillåta mig att yrka afslag å lagutskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr Lindhagen: Jag ber att till en början få fastslå, att det här icke är fråga om att afskaffa den speciella domsrätt, som tillkommer domkapitlen, utan att det gäller, hvilka gränser böra uppdragas mellan domkapitlens domsrätt å ena sidan och de världsliga domstolarnes å den andra sidan i fråga om förseelser, begångna af präst.

Den frågan behandlades under åren från 1869 till 1889, alltså i 20 år, och det befanns då, att den var ganska vansklig. Så mycket framgår af förhandlingarna, att man lade sig den största möjliga

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

vinn om att få genomförd den grundsats, som också motionären omfattar, att i alla de ämbetsåligganden, som icke äro att hänföra till religiösa funktioner, skulle världslig domstol döma, men i fråga om prästs förseelse i utöfvandet af sina religiösa funktioner skulle domkapitlen döma. Visserligen afvek kyrkomötet något från denna grundsats, men frågan blef återremitterad från Andra Kammaren, och de, som behandlade den vidare, gjorde sitt bästa i att uppdraga gränserna mellan den andliga och den världsliga domsrätten just så, som motionären önskar, att de principiellt skola uppdragas.

Nu säger motionären, att han visat, att man misslyckats i det afseendet. Det är emellertid icke möjligt att i ett så invecklad och svårt ämne som detta kunna i en motion på en och en half sida visa, att man här icke lyckats. Motionären har nu i alla fall påstått, att man icke lyckats, och för att i någon mån kunna utreda den saken, har utskottet gjort en ganska lång undersökning af, huru frågan uppkommit och huru den under olika skeden af sin handläggning blifvit behandlad. Utskottet hyste icke precis någon visshet om, att motionären skulle godkänna utlåtandet i sin helhet — det hade varit för mycket begärdt — men utskottet trodde, att motionären skulle vara utskottet erkännsam, för att utskottet gjort den utredning, som motionären underlåtit att lämna, men hvilken var nödvändig för att någorlunda kunna bedöma motionens innebörd.

Att motionären yrkat afslag å utskottets hemställan och — som han yttrade — icke betraktade detta som en öfverträdelse af något slags gällande lag om att foga sig efter lagutskottets auktoritet, anser jag från motionärens synpunkt vara väl befogadt; jag har själf mera än en gång tillämpat samma princip och yrkat afslag å ett enhälligt lagutskottsbetänkande.

Men för att återgå till själfva saken, så har man — såsom jag nämnde — under långvarigt arbete sökt att på bästa sätt genomföra den princip, som motionären vill ha genomförd. När denna fråga sista gången var före hos Högsta domstolen, framhölls inom domstolen, att det i en så vansklig angelägenhet vore alldeles omöjligt att uppdraga en gräns, som blefve i alla afseenden korrekt, utan man måste nöja sig med det bästa möjliga. Och vidare yttrades, att för att bäst lyckas härvidlag fordrades, att man samtidigt skrede till en fullständig revision af gällande bestämmelser om de med prästämbetet förknippade åligganden.

Det kan ju hända, att motionären har rätt i sitt påstående, att man nu icke lyckats i nu ifrågavarande afseende trots 20-årigt arbete och att saken kunnat göras bättre. Men man kan väl icke utreda den frågan uti en helt kortfattad motion. För att kunna bilda sig en öfvertygelse härvidlag, måste man använda mycket lång studietid, och jag skulle för min del behöfva kanske två månader eller ännu längre tid för att utröna, om jag skulle kunna utfinna något annat uppslag och få bättre bestämmelser i detta afseende än de nuvarande. Jag är dock för min personliga del öfvertygad om, att den mångsidiga sakkunskap, som man vid detta ärendes handläggning anlitade,

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

borgar för, att man kommit till bästa möjliga resultat, åtminstone med hänsyn till förhållandena år 1889, hvilka väl äro desamma som nu. Därför ha vi inom utskottet icke ansett oss kunna tillstyrka en ändring af denna författning; den är ju uppgjord på de grundvalar, som motionären anser vara de bästa, och det är icke visadt, att den kan skrifvas bättre.

Till slut några ord angående en detalj, som af motionären vidrördes. Utskottets uttalande angående den juridiska sakkunskapen i detta fall har föranledts af motionärens yttrande i motionen, att domkapitlen som domstolar vore »af inga juridiska insikter stäfjade i sitt godtycke». Vi ansågo inom utskottet, att det i anledning häraf låg nära till hands att påpeka, att genom en nyligen utfärdad författning är stadgadt, att konsistorienotarierna skola ha juridisk bildning.

En dylik åtgärd har naturligtvis vidtagits för att få in juridisk sakkunskap i domkapitlen och på det sättet stäfja dessas »af inga juridiska insikter stäfjade godtycke». Utskottet har därmed icke velat göra gällande, att härigenom i fråga om domkapitlens kompetens allt blifvit väl beställdt, men den anförda omständigheten torde i alla fall med skäl kunna åberopas gent emot den af motionären gjorda, här vidrörda anmärkningen.

Oaktadt utskottet sålunda verkligen ägnat denna fråga en mycket stor uppmärksamhet och gjort sig den största möda med densamma, har utskottet icke kunnat blifva öfvertygadt om, att denna författning skulle kunna på de grunder, hvarpå den hvilar, ändras eller skrifvas på annat, bättre sätt, än hvad nu är fallet. Motionären tror och hoppas, att så skall kunna ske, men utskottet kan, som sagdt, icke vitsorda, att hans uppfattning i det afseendet är riktig.

Jag tillåter mig sålunda, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Den högt ärade ledamoten af lagutskottet har yttrat sig på ett sådant sätt, att jag verkligen känner mig djupt rörd af tacksamhet. Han har behandlat både mig och min motion så, som man kunnat vänta af en person med hans långt gående humanitet och djupa insikter i den fråga, som här föreligger. Jag vill blott fastslå, att det varit af formella skäl, som lagutskottet afslagit min motion. Här har erkänts, att denna fråga är af den största vikt och betydelse. Att den gifver anledning till många svårigheter, är jag den förste att medgifva, men man kunde väl knappast begära, att jag skulle utarbeta ett förslag om, huru frågan skulle kunna lösas. Jag vände mig till lagutskottet, emedan jag visste, att där fanns stor förmåga i detta afseende. Det har blifvit allmänt erkändt, äfven af denna kammare, att en sådan speciallagstiftning som t. ex. krigslagarne är i behof af en revision, men då torde man väl äfven vara nödgad att erkänna, att denna lag, som är en speciallagstiftning och där icke ens så mycken juridisk insikt är representerad som i fråga om krigslagarnes tillämpning, borde underkastas revision. Men då utskottet, såsom den ärade talaren sade, icke kan finna någon

uppslagsända för ett dylikt arbete, kan jag naturligtvis icke ifrågasätta, att vi här nu skulle kunna göra det, men det hindrar icke, att jag utan att låta afskräcka mig af den ärade lagutskottsledamotens anförande på grund af frågans vikt fortfarande yrkar bifall till min motion.

Angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m. (Forts.)

Öfverläggningen i detta ämne var härmed slutad. I enlighet med de därunder gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 35, röstar,

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utföll med 146 ja mot 41 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Punkterna 1—5.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning af *punkten 6*, angående öfriga ordinarie anslag, lämnades på begäran ordet till

Angående öfriga ordinarie anslag.

Herr Ernst Carlson, som yttrade: Herr talman! Innan samtliga ordinarie anslag under nionde hufvudtiteln genom ett antagande af den nu föredragna klämmen i ett enda klubbslag fastslås, anhåller jag att rörande ett af dessa anslag få inför kammaren framställa några erinringar.

Det gäller anslaget till rikets allmänna kartverk, hvilket anslag

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

i statsutskottets utlåtande sid. 125 finnes uppfördt till ett belopp af 178,600 kronor. Samma belopp har af Riksdagen alltsedan år 1894, då de ekonomiska och topografiska kartverken sammanslogos, varit beviljadt först på civildepartementets och efter år 1900 på jordbruksdepartementets stat. Det är emellertid icke mot anslagets belopp, ehuru äfven det möjligen kunde tåla en kritik, utan fastmer emot sättet för dess användning på senare tider, som jag nu går att rikta några anmärkningar.

Jag anser nämligen, att Riksdagen, då den för ett visst ändamål anvisar ett så betydligt belopp, också har rätt och plikt att fordra, att kronan däraf drager tillbörlig valuta. Så har emellertid enligt min tanke delvis icke skett under de senare åren, och jag befarar, att det för framtiden ännu mindre komme att blifva fallet, därest det norrländska kartverket — ty det är detta, frågan gäller — får fortgå på de afvägar, där det för närvarande enligt sakkunniges nästan enhälliga mening är i färd med att råka in.

Sakens historia är i korthet följande. Samma år, som kartverken sammanslogos och Riksdagen beviljade det nämnda anslaget af 178,600 kronor, hvilket sedermera blifvit stående, fastställde Kungl. Maj:t den 25 maj 1894 en plan för rikets allmänna kartverk. Enligt denna plan, som egentligen endast gaf närmare begränsning åt dittills följda grundsatser, skulle för mellersta och södra Sverige från Skånes sydspets upp till en parallellkrets vid 61,5° nordlig bredd följas en skala af 1:100,000, en skala, som för kartor af ifrågavarande beskaffenhet i många länder visat sig lämplig och hos oss blifvit känd och populär genom generalstabskartans billiga öfversiktsblad à 50 öre, hvilka finnas nästan på hvars mans vägg och som för landtmän, kommunalmän och tjänstemän i olika orter äro till ovärderlig hjälp. Men för rikets nordligare delar bestämdes en hälften mindre skala, nämligen 1:200,000, och kartläggningen skulle efter denna skala fortgå norr ifrån ned till Västerbottens södra gräns. För ett bälte uti mellersta Norrland, från trakten af Umeå och söderut till trakten af Söderhamn, bestämdes emellertid tills vidare ingen skala. Då kartverksarbetet trängde på, beslöt likväl Kungl. Maj:t år 1896, efter kartverkskommissionens hörande, att äfven för nämnda mellanbälte af Norrland den mindre skalan skulle gälla. Således skulle för hela norra Sverige, från nordspetsen till 61,5° nordlig bredd, användas skalan 1:200,000, medan för den del af landet, som låg söder därom, skulle användas den större skalan, 1:100,000.

Detta kunde ju kallas en estetiskt tilltalande och kartografiskt ideal lösning af frågan, en lösning, som särskildt på en sammanhängande väggkarta måste taga sig bra ut. Den hade endast ett enda fel, och det var — att den var praktiskt orimlig. Ty man behöfver icke ha mycken kännedom om den nordländska bygden för att veta, att denna med hänsyn både till befolkningstäthet, ekonomiska förhållanden och kommunikationsväsen icke lämpligen kan delas på *tvären,* utan fastmer måste — äfven om gränserna mellan områdena skulle råka bli något sicksackformiga och för skönhets-

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

sinnet mindre tillfredsställande — delas på *längden:* i det tätare bebyggda och med rikare vägnät försedda kustlandet österut samt de öde, vidsträckta fjällbygderna uppemot norska gränsen västerut. För dessa senare kan den mindre skalan vara tillräcklig; för kustlandet åter, likasom också för Jämtlandsbygden kring tvärbanan och Storsjön, måste otvifvelaktigt den större skalan anses påkallad. Så borde en rationell lösning af den norrländska kartfrågan sett ut. Däraf hade nog också kartverkskommissionen en viss känsla, då den i sitt yttrande den 14 november 1896 förordade, att för vissa tätare bebyggda trakter skulle den större skalan framdeles komma till användning, sedan kartan i den mindre skalan väl blifvit fullbordad. Under tiden kunde man för vissa undantagsfall hjälpa sig fram genom att utgifva konceptkartor i skalan 1: 50,000, d. v. s. samma skala, i hvilken uppmätningen i allmänhet skett.

Härtill är att lägga en viktig omständighet, nämligen att kartverkskommissionens i afseende å topografiska arbeten mest erfarne ledamot, generalmajor Stecksén, reserverade sig mot beslutet i ett skarpt yttrande, däri han framhöll, att den mindre skalan icke borde fastslås för hela det ifrågararande området, innan försök blifvit verkställda. Han befarade nämligen, att för de tätare bebyggda delarne af mellersta Norrland den mindre skalan skulle visa sig i hög grad otillfredsställande. I sin ifver att påskynda det norrländska kartverkets fullbordan efter den uppgjorda idealplanen lyssnade dock hvarken kommissionen eller Kungl. Maj:t till den varnande rösten.

Nu har försöket i fråga om mellersta Norrland blifvit verkställdt, i det att kartbladen öfver Hudiksvall och Sundsvall nyligen utgifvits i den mindre skalan, och detta försök har på ett ojäfaktigt sätt visat, att reservanten hade rätt. De, som känna saken närmare, och framför allt de kartografiska fackmännen äro så godt som enhälligt af den meningen, att dessa kartblad sakna nödig öfverskådlighet. Försöket att å kartbladen i den mindre skalan inpressa samma system för terrängbeteckning, vägnät, bostadsförhållanden m. m., som begagnats för den större skalans blad, har medfört alltför stor detaljrikedom och gjort dem grumliga samt för de flesta praktiska ändamål nästan obrukbara. De af herrarne, som tagit kännedom af ifrågavarande kartor — jag har här ett par exemplar för påseende tillgängliga — skola otvifvelaktigt gifva mig rätt däri, att kartbladen i den mindre skalan i läsbarhet och praktisk användbarhet äro högst väsentligt underlägsna kartorna i skalan 1: 100,000, af hvilka jag äfven har ett exemplar till hands för jämförelse. De äro i själfva verket nästan omöjliga att använda utan optiska hjälpmedel. För en vetenskapsman, som arbetar med lupp och under stark belysning, kunna dessa kartor måhända vara något så när användbara. Men för en landtman, en turist eller en jägare, som behöfver bruka dem i terrängen vid vanlig belysning, äro de alltför svårlästa att med fördel kunna användas.

Därtill kommer, att kartbladen i den mindre skalan ur militär synpunkt måste betraktas såsom i hög grad olämpliga. Skall en officer t. ex. från hästryggen vid en rekognoscering begagna en

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

sådan karta, hvilken därtill måhända genom att ha legat sammanvikt i fickan blifvit solkig, måste han få synnerligen svårt att kunna urskilja detaljerna å densamma. Om trupper från södra delarne af landet vid en fältmanöver eller vid ett fientligt anfall komme att sändas norr ut, måste naturligen stora svårigheter uppstå för underbefäl och manskap, ja, måhända äfven i många fall för officerarne, om ledningen endast har till sitt förfogande en dylik truppkarta i mindre skala. Hänvisade till att bruka en karta i helt annan skala, än de äro vana vid, skulle de lätt låta sig förvirras och taga fel vid bedömandet af afstånden. Jag har också från tillförlitligt håll hört uppgifvas, att det varit meningen att anställa en fältmanöver i trakten af Hudiksvall, men att man måst öfvergifva denna tanke därför, att det icke fanns någon lämplig karta att sätta i händerna på truppen; den nu förefintliga vore nämligen därtill obrukbar.

På sådant sätt förhåller det sig, mina herrar, för närvarande i kartografiskt afseende med viktiga delar af Norrland, detta framtidsland, hvars öde ju ligger oss alla så varmt om hjärtat. Får detta obehindradt fortgå, så är fara värdt, att det norrländska kartverket råkar in på villovägar. Blad lägges till blad under den byråkratiska slentrianens söfvande inverkan, tills en vacker dag ett arbete är färdigt, som icke egentligen tillfredsställer någon, vare sig ur praktisk eller ur militär synpunkt.

Nu har man visserligen sökt hjälpa upp saken genom att för vissa tätare bebyggda trakter gifva ut kartor i skalan 1: 50,000 eller i den skala, i hvilken rekognosceringen ägt rum. Dessa kartblad äro visserligen mycket upplysande. Ja, man skulle ur viss synpunkt kunna påstå, att de äro alltför upplysande. De äro nämligen tillgängliga i bokhandeln, där hvem som helst kan köpa dem — äfven en eventuell fiende eller dennes kunskapare! I andra länder, där man är mera mån om den militära sekretessen, hemlighållas dylika kartor öfver gränstrakterna.

Jag skall emellertid icke gifva mig närmare in på frågan om hvad för rikets säkerhet i detta afseende bör anses lämpligt eller nödigt. Jag vill här endast säga, att nämnda undantagskartor i skalan 1: 50,000 icke på något sätt kunna ersätta en öfverskådlig, lätthandterlig, systematisk och fullständig karta i skalan 1: 100,000, hvarå det norrländska kustlandet, liksom den tätare bebyggda delen af Jämtland å ömse sidor af tvärbanan, otvifvelaktigt lika väl som många delar af södra och mellersta Sverige kan göra anspråk.

Måhända invänder någon, att det visserligen ligger en god tanke däri, att kustlandet och den jämtländska bygden skulle få kartor i den större skalan, men att detta nu är för sent påtänkt: det blefve för dyrbart, gjordt arbete finge göras om, och i dessa bistra tider skulle det medföra en allt för dryg kostnad. Nå, jag medgifver gärna, att, om man slår in på en ny väg, detta måste medföra vissa kostnader; sådant faller af sig självt. Men jag håller före, att dessa kostnader ingalunda skulle blifva af den afskräckande natur, som den i ärendet oinvigde föreställer sig. Först och främst är nämligen

kostnaden med afseende å ett områdes uppmätning alldeles densamma, antingen det gäller kartblad i den större eller i den mindre skalan, och den kostnad, som betingas af arbetet i terrängen, är den afgjordt drygaste. Däremot är kostnaden för kartans utförande, d. v. s. reduceringen till önskad skala, gravyren, tryckningen o. s. v., icke särdeles betydligt större för kartblad i den större skalan än för dylika i den mindre. Jag har också från tekniskt sakkunnigt håll erfarit, att ifrågavarande anslag med klok användning näppeligen skulle behöfva höjas, därest man beslöte sig för en sådan ändring, som nu föreslagits. Man finge visserligen i så fall gifva ut kartor för ett något mindre område hvarje år, men man erhölle i stället kartor, som ägde bestående värde för framtiden. Man sluppe på detta sätt att som nu kasta bort penningar på ett arbete, som i många afseenden måste betecknas rent af såsom lönlöst. Upplysningsvis vill jag nämna, att för närvarande fyra blad för här ifrågavarande område lära vara utförda i den mindre skalan, hvarjämte tre blad äro nästan färdiga för utgifvande; men öfriga blad äro endast förberedda, så att hvilkendera skalan som helst för dem kan tillämpas.

Vi få, mina herrar, vid denna frågas bedömande komma ihåg, att om kartorna först utföras i den mindre skalan samt sedermera visa sig otillfredsställande eller nästan odugliga, så att de måste göras om i den större skalan, lärer ett sådant tillvägagångssätt medföra den allra största utgiften och rent af kunna stämplas som misshushållning. Dessutom vill jag till jämförelse nämna, att Norge, som ju icke kan sägas vara ett rikare land än vårt, har antagit en plan för kartläggning af hela landet i skalan 1 : 100,000. Då böra väl vi kunna rå med att använda denna skala åtminstone för de mera tätt bebyggda delarne af Norrland, om vi också med skäl kunna bibehålla skalan 1 : 200,000 för de öde fjällbyggderna uppemot norska gränsen. Härigenom vunnes därjämte den fördelen, att, om norska och svenska trupper en gång komme att öfvas eller kämpa tillsammans, detta väsentligen underlättades däraf, att man så finge kartor af samma skala att sätta i händerna på de bägge ländernas trupper.

Med stöd af det nu anförda skall jag tillåta mig att anhålla, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, under hvilken denna frågas behandling närmast sorterar, ville taga densamma i allvarligt öfvervägande samt vidtaga sådana åtgärder, som kunna vara ägnade att föra det norrländska kartverket in på nya, för Norrlands materiella utveckling och för landets framtida säkerhet mera tillfredsställande banor än de hittills följda.

Jag skall, herr talman, i förhoppning härom icke för närvarande framställa något yrkande. Men jag har ansett mig, då jag på grund af kartografiska erfarenheter och med stöd af en nästan enhällig och numera mognad opinion bland de civile och militäre fackmännen i dessa frågor kommit till en bestämd öfvertygelse i saken, här böra bringa densamma på tal för att, om möjligt, åstadkomma en ändrad kurs i fråga om det norrländska kartarbetet. Det norrländska kust-

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

landet och den jämtska bygden med deras växande kultur och hastigt sig utvecklande kommunikationer ha enligt min tanke rättmätiga anspråk på att i kartografiskt afseende icke bli nödlidande, utan fastmer behandlas såsom likställda med landets öfriga delar. Och Riksdagen bör, när den med ett frikostigt anslag omhuldar kartverket, också se till, att detta anslag icke delvis bortkastas på olämpliga anordningar, utan fullt ut användes för vinnande af resultat, som kan blifva af bestående värde för framtiden.

Häruti instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Bromée* i Billsta, *Höjer, Kronlund, Styrlander, Johansson* i Jönköping, *Nydal, Persson* i Arboga, *Enander, Wiklund, Karlsson* i Mo, *Andersson* i Baggböle, *Nordström* i Stockholm, *Carlheim-Gyllensköld, Ekholm, Emthén, Nyström, Ödman, Wallentin, von Geijer, Olsson* i Heden, *Hörnstén, Zimdahl, Nordin, Svensson* i Bondön, *Hedlund, Neiglick, Hultkrantz, Öberg* och *Ahlstrand.*

Herr Wallenberg: Herr talman! Till det mycket sakrika och intressanta föredrag, som hållits af den föregående talaren, ber jag att få lägga några synpunkter.

Som herrarne veta, har en ganska omfattande tidningspolemik blifvit förd i den så kallade kartverksfrågan. Denna polemik ådagalägger, att tvenne mot hvarandra stående, ganska vidt från hvarandra gående meningar göra sig gällande med afseende å ifrågavarande kartors beskaffenhet. Då man beträffande denna tidningspolemik fått höra, att den ena meningen skulle representeras af dem, som äro de bestämmande med afseende å sättet för kartarbetets utförande, samt att den andra meningen skulle representeras af det stora flertalet af de officerare, som komma att använda kartorna i fält, så synes det mig vara af ganska stor vikt att vid sakens bedömande taga äfven denna omständighet i betraktande. Detta så mycket mer som de yngre militärernas åsikter på grund af den gängse uppfattningen om den militära disciplinen, hafva svårt att göra sig gällande genom öppna uttalanden. De hafva således intet annat medel att tillgripa än en anonym tidningsartikel. Därför synes mig det uttalande vara orättvist, som gjorts i en artikel i Stockholms Dagblad, tydligen härrörande från mycket kompetent och intresseradt håll, nämligen från det läger, som är motsatt det, för hvilket jag nu vill föra talan.

Den artikelförfattaren uttalar i slutet af sin uppsats angående det andra partiets uttalanden, att en omkastning midt under arbetets gång af en för årtionden fastställd plan alltid är en synnerligen vansklig sak, »som allra minst bör göras på så lösa grunder, som att vissa personer, hvilka ej förmå i sin helhet öfverblicka saken i fråga, fallit för frestelsen att söka få sina *enskilda* tycken tillerkända allmängiltighet». Det synes mig vara väl mycket att till den arten reducera ett uttalande, af hvilket jag för min del fått det intryck, att det angifver uppfattningen hos ett stort antal af de officerare, som skola komma att i fält använda dessa kartor. Jag har själf

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

försökt att bilda mig ett omdöme i frågan genom att taga dessa kartor, som nyss af professor Carlson här förevisades, i ögonsikte, och jag kan icke annat än bestyrka, att de äro synnerligen otydliga, föga öfverskådliga och hvad man kallar grötiga.

Men ännu mer styrkes man i denna uppfattning, om man jämför dessa kartor med de kartor i samma skala, som äro utgifna af de franska och tyska militära förvaltningarna. Kammarens ledamöter ha varit i tillfälle att se tre olika kartprof i samma skala, som under de två sista dagarne varit uppsatta i sammanbindningsbanan, och kammaren har därigenom kunnat bilda sig ett omdöme om, huru liten öfverskådligheten är på den svenska kartan i jämförelse med de franska och tyska kartorna. Det synes mig däraf alldeles bestämdt framgå, att det vore önskvärdt, att det skaffades tydligare kartor än de prof, som nu här blifvit förevisade.

Att ifrån Riksdagens sida göra ett uttalande, som skulle mynna ut i ett yrkande, låter sig naturligtvis icke göra, ty den departementschef, som har att svara för den ifrågavarande anslagsposten, är ju icke den, som med afseende på dessa kartors tillkomst eller beskaffenhet har bestämmanderätten. Det är, såsom vi veta, under landtförsvarsdepartementet som den saken faller. Men då nu saken har blifvit bragt på tal — och det synes vara godt att så skett — kan därmed naturligtvis icke vara annan afsikt än att fästa största möjliga uppmärksamhet på frågan och föranleda, att densamma måtte underkastas en grundlig pröfning.

Hvarför jag uppträdt i frågan, är särskildt därför, att jag önskar stöda dem, som på grund af sin militära ställning icke ha tillfälle att uttala sin mening om dessa kartangelägenheter. Jag har gjort detta så mycket hellre, som det en gång förut har förekommit ett liknande fall. Det är nu åtskilliga år sedan, och den gången rörde det våra sjökort. En vår, då den nya upplagan af sjökorten blef utgifven, öfverraskades man af att sjökorten hade förändrats därhän, att all terräng, som korten omfattade, — således äfven alla öar och skär, som lågo ur farleden — voro fullt betecknade, samt att farvattnen däremellan voro försedda med djupsiffror, så att en hvar där kunde framgå. Inom sjöofficerskretsar väckte detta öfverraskning, och man frågade sig: hvarför detta blottande af vår skärgård, ett af våra säkraste värn, så, att en hvar kunde där framgå? Tillförene voro sjökorten så beskaffade, att endast farleden var fullt utmärkt med djupsiffror och försedd med prickar och öfriga anstalter. Öfriga delar af sjökortet, som omfattade skärgården i öfrigt, var hållen mörk. Samma är förhållandet i Finland och Ryssland, och där har man till och med gått ännu längre. Där är det en mycket liten del af farleden, som blottats genom sjökortet. I Ryssland skulle man säkerligen aldrig fallit på den idén att vidtaga en åtgärd som den, hvilken då vidtogs med de svenska sjökorten.

Emellertid föranledes man af den åtgärd, som då vidtogs, sammanställd med den, hvarom nu är fråga, att draga den slutsatsen, att det icke är rätt väl beställdt med afseende å bestämmande af huru sjökort och kartor skola vara beskaffade. Det synes som om man

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

därvid äfven i någon mån borde taga hänsyn till den mera allmänt gängse opinionen bland den stora mängden af officerarne, därför att dessa äro de, som skola komma att använda dessa kartor. Då därför denna fråga kommit under debatt i Riksdagen, hoppas jag, att därigenom skall vinnas att ett mera försiktigt tillvägagående beträffande våra kartor måtte iakttagas, särskildt när det gäller ändringar, som gå utöfver hvad man förut varit van vid.

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag skulle i likhet med så många andra kunnat inskränka mig till att instämma i herr Ernst Carlsons klara och sakrika anförande. Då emellertid han i sitt anförande och äfven sedermera en annan talare bragt på tal de kartblad, som finnas tillgängliga i skalan 1: 50,000, har jag icke kunnat underlåta att just med afseende på dem omnämna en liten sak, som måhända kan synas såsom en detalj, men dock ej torde vara utan sin rätt stora betydelse. Jag har nämligen haft tillfälle att särskildt taga kännedom om ett sådant färdigt kartblad, behandlande en trakt i Norrland, som ur rent militärisk synpunkt torde vara synnerligen viktig, på hvilket kartblad vi finna bland annat en bland Norrlands största, om icke rent af dess allra största hamn. I fråga om detta kartblad har det inträffat, att man uteglömt en uti ifrågavarande hamn belägen holme af ungefär samma storlek som Kastellholmen i Stockholm. Nu är ju lyckligtvis detta kartblad intet sjökort, men man kan måhända ha rättighet att draga den slutsatsen, att det ju ej är omöjligt, då en så pass stor del af kartområdet är bortglömd, att åtskilliga viktiga detaljer äfven på den delen af kartbladet, som af en landtarmé kan komma att användas, icke äro så fullkomligt riktigt och klart utförda.

Jag vill härmed hafva framhållit, att det icke blott är i sin helhet som denna viktiga kartografiska fråga bör betraktas, utan att det äfven måhända torde vara skäl i att i fråga om detaljerna se till, att det arbete, som så dyrt betalas, är riktigt och väl utfördt.

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

Friherre De Geer: För min del är jag af samma åsikt som de talare, hvilka anse, att Norrlands kusttrakter böra kartläggas i skalan 1: 100,000 eller i den skala, med hvilken de flesta svenskar från södra Sverige och särskildt militärerna äro bäst förtrogna. Det finnes ju åtskilliga olika skäl, som tala härför, men tillräckligt många hafva redan blifvit anförda. Jag vill blott ur billighetssynpunkt tillägga några ord om den skala, som nu har blifvit använd, nämligen skalan 1: 200,000, då man ju nog kan förstå de motiv, som torde hafva föranledt användandet af denna skala äfven i Norrlands kusttrakter. Det är ju sålunda klart, att det går fortare och är billigare att gifva ut kartor i liten skala. Tio af kartbladen i skalan 1: 200,000 skulle motsvara femton blad i skalan 1: 100,000, och prisskillnaden mellan dessa kartor, utgifna i den mindre eller i den större skalan, utgör ungefär 60,000 kronor. Det är visserligen sant, att man icke bör fästa sig för mycket vid en sådan skillnad, och att, genom kartornas

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

långsammare utgifvande, kostnaderna för hvarje år icke behöfva blifva synnerligen ökade. Likaså inses lätt, att man ur kartografisk synpunkt gärna velat få till stånd en enhetlig karta öfver ett större sammanhängande område i en och samma skala. Det är nämligen ur flera synpunkter af vikt att kunna direkt med hvarandra jämföra de skilda partierna af ett land.

Jämförelsen med de franska och tyska kartorna är enligt min tanke mycket litet berättigad och ganska vilseledande. I dessa länder äro nämligen terrängförhållandena så olika mot våra, att man där kunnat använda ett helt annat kartografiskt framställningssätt, än som varit möjligt hos oss. Vårt land har en alldeles säregen natur, beroende af den urbergsgrund, som här är rådande. Terrängen är därför i hög grad småkuperad och därtill vanligen skogbeväxt. Dessa två omständigheter göra det så godt som praktiskt omöjligt att använda det höjdkurvemanér, som är brukligt i Tyskland och Frankrike och som var tillämpadt på de i sammanbindningsbanan utställda kartorna. De ryska topografer, som kartlagt södra Finland, äro visserligen vana vid att använda detta höjdkurvemanér, men ehuru de äro mycket uppöfvade, har resultatet i alla fall icke blifvit tillfredsställande. Äfven med de små skalor, som hos oss användas, är det nämligen klart, att det skulle taga en alldeles orimlig tid att i vår terräng inlägga någorlunda tillfredsställande höjdkurvor. Dessutom vill jag framhålla, att på de franska kartor, som här utställts, finnas icke mindre än fem olika färger; vill man bestå flera olika färgtryck, kan man nog få kartorna läsligare, ehuru som sagdt det är omöjligt att hos oss använda höjdkurvor och crayon. För att få fram de de små, men markerade ojämnheter, som spela en så viktig rol i vår terräng, är man utan tvifvel nödsakad att, såsom hittills skett, använda backstrecksmanéret. Genom att inskränka antalet detaljer hade man nog kunnat få äfven kartor i skalan 1: 200,000 tydligare. Ur militärisk synpunkt blefve de antagligen vida mera användbara, redan om man ville bestå en särskild färgsten för vägarne. Det vore därför nog möjligt att på flere sätt förbättra kartorna i skalan 1: 200,000, men som jag i början af mitt anförande nämnde, tror jag att den bästa lösningen i alla fall vore den, att man för Norrlands kusttrakter utgåfve kartor i skalan 1: 100,000.

Jag kan ju icke bedöma, om det ur militärisk synpunkt verkligen kan vara förenadt med någon våda att såsom hittills skett utgifva arbetskartorna i skalan 1: 50,000. Man tycks icke hysa några betänkligheter i den vägen i Tyskland, där detaljkartan utgifves i skalan 1: 25,000, således i dubbelt så stor skala som användes för nyssnämnda arbetskartor. I Tyskland offentliggöras också ifrågavarande topografiska detaljkartor såsom underlag för de geologiska kartorna, och mycket detaljerade kartor i samma stora skala utgifvas för öfrigt äfven i åtskilliga andra länder.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra. Jag vill blott förena mig med dem som uttalat den önskan, att kartor öfver Norrlands kusttrakter må utgifvas i samma skala som kartorna öfver södra Sverige.

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

Herr Österberg: Jag har begärt ordet för att i sammanhang med hvad som här yttrats beträffande kartorna framhålla en annan synpunkt, som jag tror bör beaktas, nämligen sättet för kartornas tryckning. Det har enligt hvad jag kunnat döma af tidningspolemiken i kartfrågan framgått, att vederbörande icke ha så mycket att säga till om beträffande dessa kartors tillhandahållande i marknaden. Detta har haft till följd, att kartorna, utan iakttagande af nödig försiktighet, utlämnats till allmänheten. Det synes mig, som om det vore riktigare, att tryckningen af generalstabens kartor utfördes på ett generalstabens *eget* tryckeri, med andra ord på ett *statens* tryckeri, ty då ägde man ju full bestämmanderätt beträffande kontrollen. Dessutom kunde staten tillgodogöra sig den inkomst, som möjligen uppstode genom försäljning af kartorna. Här har nämligen sagts, att försäljningen af dessa kartor är en enskild angelägenhet, således att den vinst, som däraf uppstår, tillfaller enskilde. Detta synes mig icke vara fullt juste. Jag anser att det borde vara så, att staten ägde ett litografiskt tryckeri, där man kunde utföra det litografiska tryck, som är erforderligt för statens räkning.

Därigenom skulle då, som jag förut sagt, i första hand beredas tillfälle att utöfva fullständig kontroll öfver detta tryckeri och de alster, som därifrån utginge.

Jag har tagit mig friheten att fästa uppmärksamheten på detta förhållande, därför att det synes mig, att det bör betonas i sammanhang med hvad som här nyss yttrats, så att vid en undersökning och omgestaltning af förhållandena rörande kartorna äfven den nu berörda sidan af saken må tagas i allvarligt öfvervägande.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Jag vill för det första i hufvudsak fullständigt instämma i det anförande, som här nyss hölls af representanten på göteborgsbänken.

Då denna fråga är af synnerligt stort intresse, vill jag emellertid ytterligare säga några ord. Jag anser, att det är den största misshushållning att utgifva kartorna på det sätt som nu sker. När man måste medgifva, att kartorna i skalan 1 : 100,000 äro utmärkt goda och att kartorna 1 : 200,000 sakna denna egenskap, så tänker man: hvad är då skillnaden i kostnad för utgifvandet af det ena och det andra slaget? Till grund för kartorna i bägge dessa skalor ligger en och samma undersökning på fältet. Denna undersökning kostar för hvarje kartblad ungefär 50,000 kronor, under det att själfva karttrycket i skalan 1 : 100,000, efter hvad jag tror, kostar ungefär 8,000 kronor. Skillnaden i kostnad mellan kartan i skalan 1 : 100,000 och i skalan 1 : 200,000 representeras af ungefär 6,000 kronor för hvarje kartblad. Hvad som vållar den stora kostnaden är således själfva undersökningen på fältet. Har man underkastat sig *den* stora kostnaden, kan jag icke förstå, hvarför man icke skall begagna sig däraf och skaffa sig en god karta.

Jag vill således instämma i hvad den ärade talaren på göteborgsbänken yttrade, men jag ber att få tillägga, att enligt min åsikt äfven kartorna öfver de *inre* delarne af Norrland böra utgifvas i

den större skalan. Det betyder icke så synnerligen mycket, om kartorna i följd däraf komma att utges saktare, och den skillnad i kostnad, som därigenom uppstår, tror jag svenska staten bör underkasta sig att betala. När nu, enligt hvad är upplyst, hela Norge skall kartläggas i skalan 1 : 100,000, vore det underligt, om icke hela Sverige också kartlades i detta format, så att man hade fullständig karta öfver hela Skandinavien i samma skala.

Friherre De Geer: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande ber jag att få nämna, att långt ifrån alla kartor öfver Norge ännu äro utgifna. Det går tvärtom ganska långsamt på grund af den stora skala man där använder. För min del vill jag icke tillråda, att man utgifver kartorna öfver våra högfjällstrakter i så stor skala som 1 : 100,000. Den skulle utan tvifvel för våra vidsträckta obygder i de flesta fall vara onödigt stor och skulle endast bidraga till att vi finge vänta orimligt lång tid på att få kartor öfver hela Sverige. För de bebyggda delarne af landet, följaktligen äfven för Norrlands kusttrakter, anser jag däremot, att det vore mycket lämpligt att få kartorna utgifna i skalan 1 : 100,000, men för de obebyggda trakterna är som sagdt, enligt min mening, skalan 1 : 200,000 fullt tillräcklig.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg: Jag är herr professor Carlson tacksam, som bragt denna viktiga fråga på tal, liksom ock för alla de uttalanden, som i öfrigt här gjorts. Jag är naturligtvis icke i dag beredd att ingå i svaromål å denna fråga, så mycket mindre som den är föremål för hälftenbruk mellan två departement, landtförsvarsdepartementet och jordbruksdepartementet, och det därvidlag är jordbruksdepartementet, som i mycket får rätta sig efter hvad landtförsvarsdepartementet önskar. Då nu chefen för detta departement för tillfället icke är här närvarande, törs jag naturligtvis icke för mycket binda mig. Det är emellertid mycket lyckligt att frågan bragts på tal, och det är alldeles gifvet, att med den massa instämmanden, som följde på herr Carlsons yttrande, åt denna fråga kommer att ägnas en *mycket grundlig* utredning.

Då från militärt håll anmärkningar icke gjorts annat än anonymt och i tidningsartiklar, har jag icke ansett mig vara berättigad att vidtaga någon åtgärd för att rubba en plan, som Kungl. Maj:t fastställt så nyligen som år 1897. Det är alldeles gifvet, att det vore högst önskligt, om man kunde få en enhetlig karta öfver Sverige i skalan 1 : 100,000, men då beslutet år 1897 fattades om utgifvande af kartor öfver vissa delar af Norrland i skalan 1 : 200,000, voro kostnadsfrågan och behofvet att inom rimlig tid få en karta öfver dessa trakter till stånd bestämmande. Då ställdes också i utsikt att för tätare bebyggda trakter, vid kusten, kartan skulle utgifvas i skalan 1 : 100,000.

Angående öfriga ordinarie anslag. (Forts.)

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt uppriktiga tack för den välvilliga hållning han intagit gentemot de önskemål, som här blifvit framförda angående det norrländska kartverkets fortsatta utveckling. Jag ser däri ett löfte om att detta verk hädanefter skall ledas in på en väg, som för Norrlands materiella väl och fäderneslandets framtida säkerhet kan anses mera betryggande än den för närvarande följda.

Tillika begagnar jag tillfället att, då herr statsrådet särskildt framhöll svårigheterna af hälftenbruket i fråga om kartverkets ledning, uttala den meningen, att det skulle lända till verkets fromma, om den institution, som för närvarande är satt att leda arbetet, nämligen »Kommissionen för de allmänna kartarbetena», kunde få en mera tidsenlig och för ärendenas allsidiga pröfning lämpligare sammansättning än hittills varit fallet.

Herr talman! Jag har efter hvad som förefallit ej heller nu något yrkande att framställa. Det torde för en regering, som vill främja denna viktiga sak, utan vidare vara uppenbart, att den mening, för hvilken jag här gjort mig till tolk, uppbäres af en stark opinion såväl inom de speciella fackmännens krets som inom denna kammare.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 7—15.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Angående anslag till åtgärder för höjande af det mindre jordbruket.

Efter föredragning vidare af *punkten 16,* angående anslag till åtgärder för höjande af det mindre jordbruket, begärdes ordet af

Herr Pantzarhielm, som yttrade: De af herrarne, som möjligen erinra sig den motion, som jag för ett par år sedan inlämnade här i kammaren om anslag för mindre jordbrukares studieresor till Danmark, skola säkerligen icke missförstå mig, om jag ber att nu här få säga ett par ord.

Under de besök, som jag dels i egenskap af ledamot af egnahems-kommittén, dels privat, gjort i Danmark, har jag varit i tillfälle att närmare studera detta lands mindre jordbruk, hvilket, såsom herrarne veta, befinner sig i ett blomstrande skick. Jag har därvid kommit allt mer och mer till den öfvertygelsen, att en af de omständigheter, som väsentligt bidragit till höjandet af dessa småbruk i Danmark, har varit den, att småbrukarne fått lära sig, blifvit så att säga tvungna, att föra böcker öfver sina småbruk. Det är ju tydligt och klart, att om äfven en mindre landtbrukare skall kunna ha öfverblick öfver sitt landtbruk, kunna se hvad som lönar sig eller icke i fråga om skötseln och gödslingen af jorden etc., utfodring af kreatur m. m., måste han föra en räkenskapsbok.

Nu har visserligen icke denna fråga blifvit alldeles obeaktad i

Angående anslag till åtgärder för höjande af det mindre jordbruket. (Forts.)

vårt land, men jag tror för min del, att man utan större kostnad skulle kunna göra än mera för densamma. Jag tror icke, att man här kan uträtta något genom att skicka omkring cirkulär till de små jordbrukarne. Dessa lägga nog cirkulären i papperskorgen, åtminstone i de flesta fall, utan att taga någon notis om hvad som står i dem. Jag tror, att man måste gå dessa småbrukare in på lifvet och personligen öfvertyga dem om nyttan af att föra ett bokhålleri och praktiskt visa dem, hur det skall gå till. Härvidlag tror jag, att vi skulle kunna draga stor nytta af vår talrika skollärarekår, som under somrarne har långa ferier och säkerligen med tacksamhet skulle mottaga ett uppdrag att, mot någon ersättning, personligen gå de mindre jordbrukarne till handa med undervisning i bokföring. Skollärarne skulle för dessa jordbrukare framhålla nyttan och nödvändigheten af att föra böcker samt på praktiskt sätt visa, hur det bäst går till.

Det är äfven en annan omständighet som gör, att jag anser det vara alldeles nödvändigt, att våra landtbrukare, mindre som större, lära sig att föra böcker. Inom ganska kort tid fordrar man nog, att äfven landtbrukarne skola självdeklarera i och för beskattning, och då är väl alldeles nödvändigt, att de i tid vänja sig vid att ha sina räkenskaper så ordnade, att de kunna afgifva en sådan deklaration. Detta är icke möjligt, om de icke föra böcker, som något så när visa deras ekonomiska ställning och hvilken inkomst de hafva af sina landtbruk. Konsten att föra sådana räkenskaper är icke stor. Jag har sett räkenskapsböckerna, som de använda i Danmark, och de äro af allra enklaste slag. Där finnas hufvudsakligen upptagna tre rubriker: Inkomster, Utgifter och Hushållet. Man för upp, att man gifvit ut så och så mycket till hushållet, sålt så och så mycket, köpt för så och så mycket gödningsämnen etc. Det är den allra enklaste metod och fordrar endast ordningssinne och litet flit.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på denna fråga och tager för alldeles gifvet, att med det intresse, som från regeringens sida visas det mindre jordbruket, denna fråga skall, därest herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet finner den ha någon praktisk nytta, tagas under öfvervägande.

Herr Lindblad: Ehuru jag icke trodde, att här skulle komma på tal en fråga, som egentligen tillhör bevillningsutskottets handläggning, vill jag dock, när nu yrkande göres om en specialanvändning af detta anslag till det mindre jordbrukets höjande, *fastän jag är jordbrukare,* alldeles bestämdt anhålla, att i dessa lärokurser icke måtte ingå någon kurs i bokföring. Jag tror icke det är lämpligt för främjande af det, som egentligen med detta anslag afses.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Angående anslag till svinafvelns befrämjande.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till anställande af en statskonsulent i svinskötsel på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 5,000 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade utskottet till behandling förehaft en af herr *A. T. Carlheim-Gyllensköld* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 9, däri föreslagits, att Riksdagen, med ändring af hvad Kungl. Maj:t den 12 januari 1903, i § 14 under nionde hufvudtiteln föreslagit, måtte anslå 5,000 kronor för år 1904 att därmed förbättra svinafveln och svinskötseln, samt att detta anslagsbelopp efter ansökan måtte fördelas till de hushållningssällskap, som vidtagit åtgärder i dessa hänseenden, vare sig genom upprättande af afvelscentra för svin eller genom att på annat sätt söka sprida goda afvelsdjur af dessa husdjur eller genom spridandet inom sina verksamhetsområden af kunskap om rationell svinskötsel medelst länsagronomer, länsmejerister eller särskildt för ändamålet antagne undervisare.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herr Carlheim-Gyllenskölds i ämnet väckta motion, måtte på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 5,000 kronor till svinafvelns befrämjande.

Vid punkten hade afgifvits reservation af herr *Hammarskjöld,* som ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning måtte oförändrad af Riksdagen bifallas.

Sedan punkten blifvit föredragen, begärdes ordet af

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg, som anförde: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag mycket väl vet, att Kungl. Maj:ts framställning i denna punkt icke har stora utsikter att bifallas, anser jag mig likväl skyldig att här uppträda och något litet klargöra min ställning i denna fråga.

Den verkligen beklagansvärda nedgång i vårt lands svinskötsel, som ägt rum sedan år 1895, har synts mig med nödvändighet fordra, att från statsmakternas sida åtgärder vidtagas för att söka upphjälpa denna gren af landthushållningen, helst betingelser för en lönande svinskötsel nog förefinnas i vårt land. De i Stockholm år 1901 församlade ombuden från samtliga hushållningssällskapen hade också denna fråga under öfverläggning, och denna utmynnade i en skrifvelse till landtbruksstyrelsen med begäran om åtgärders vidtagande i syfte, att en statskonsulent i svinskötsel måtte blifva tillsatt. Landtbruksstyrelsen, som delade ombudens uppfattning, gjorde också framställning därom hos Kungl. Maj:t. Jag vill bekänna, att för mig står det också tämligen klart, att detta vore ett lämpligt sätt för staten att ingripa för att upphjälpa denna gren af landthushållningen. Kungl. Maj:t har nu också gjort framställning till Riksdagen om ett anslag af 5,000 kronor för anställande af en statskonsulent i svinskötsel. Af de 5,000 kronorna skulle 3,000 utgå som lön och 2,000 som reseanslag. Statsutskottet har mycket väl-

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

villigt föreslagit beviljandet af dessa 5,000 kronor, dock icke till en konsulent, utan för att utdelas bland hushållningssällskapen i öfverensstämmelse med en af herr Carlheim-Gyllensköld i denna kammare väckt motion. Jag må bekänna, att då jag först tog del af denna motion, trodde jag icke, att meningen med densamma var någon annan än den att få fram ett afslag å Kungl. Maj:ts framställning, och jag trodde icke, att herr Carlheim-Gyllensköld själf kunde hysa någon tanke på att hans motion skulle bifallas. Jag ser emellertid, att jag misstagit mig och att statsutskottet funnit herr Carlheim-Gyllenskölds förslag lämpligt. Men, mina herrar, de uppoffringar, som behöfvas i de olika orterna för främjandet af svinskötseln, vare sig för inköp af afvelsdjur eller för upprättande af afvelscentra eller för premieringar eller för andra åtgärder, äro i allmänhet så pass små, att hushållningssällskapen mycket väl kunna bestrida dessa utgifter med de tillgångar, öfver hvilka de själfva förfoga, utan något tillskott af statsmedel. Jag tror icke heller, att 5,000 kronor fördelade på 26 hushållningssällskap, hvilket icke blir mer än ett par, tre hundra kronor på hvarje, utgöra någon lockelse för hushållningssällskapen att anslå större summor för detta ändamål. Hallands läns hushållningssällskap t. ex. har under de två sista åren beviljat 200 kronor årligen för svinafvelns befrämjande, men äfven med utsikt att få ytterligare 200 kronor af statsmedel, torde intresset för svinafveln inom nämnda län ej i någon mån kunna höjas. Det är icke statsmedel för utdelning till hushållningssällskapen, som vi här behöfva, utan vi behöfva, liksom i fråga om så många andra grenar af jordbruksnäringen, väckelse, initiativ och undervisning. Detta bör kunna vinnas genom en duglig för sitt fack intresserad konsulent. Eller tron I icke, mina herrar, att en dylik konsulent genom att vid hushållningssällskaps, landtmannaföreningars och landtbruksklubbars sammanträden hålla föredrag eller genom att tillhandagå jordbrukare med råd och upplysningar vid uppgörande af planer eller ritningar till svingårdsanläggningar eller genom upprättande af utfodringsförslag skall kunna verka mycket godt. En viktig uppgift, åt hvilken han äfven skulle ägna synnerlig uppmärksamhet, vore att verka för ordnandet af renhållningsväsendet i våra städer, så att den mängd af köksaffall, som nu utan nytta förfares, blefve tillvaratagen till svinfoder. Slutligen skulle den styrelse, under hvilken han skulle sortera, eller landtbruksstyrelsen, kunna draga mycken nytta af hans arbete.

Jag vet mycket väl, att statsutskottet och denna kammare hysa stora betänkligheter för att bevilja anslag för upprättande af nya tjänster. Jag för min del undrar icke alls därpå, ty jag är icke heller benägen för att så att säga köpa grisen i säcken. Erhålles ej rätte mannen, äro penningarne så godt som bortkastade. Men Kungl. Maj:t har ju föreslagit, att det här ifrågasatta anslaget skulle beviljas på extra stat, så att man när som helst, om rätta personen icke blefve funnen eller anordningen visade sig opraktisk, skulle kunna indraga hela anslaget. Jag är emellertid statsutskottet tacksam för att det nu velat ställa 5,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande,

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

och jag är fullt förvissad om att från jordbruksdepartementets sida skall man söka göra allt för att på bästa sätt använda dessa penningar, men det kan hända, att hvarken föredraganden för jordbruksärendena eller herrarne skola komma att känna så stor tillfredsställelse därmed. Emellertid gläder det mig, att åtminstone en statsutskottsledamot, och det en framstående jordbrukare och ordförande i ett hushållningssällskap, funnit, att det förslag, som Kungl. Maj:t framställt, har varit beaktansvärdt och därtill yrkat bifall.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Mine herrar! Som kammaren behagade finna, har jag vågat reservera mig mot utskottets beslut. Men jag har den ledsamma ställningen att stå ensam som reservant inom utskottet. Jag har dock kunnat trösta mig öfver min ensamhet därmed, att jag tror mig veta, att jag uti landet har många liktänkande; och därtill kan jag sluta utaf hvad som finnes intaget uti statsutskottets utlåtande (sid. 62). Det står där:

»I anledning af ett vid hushållningssällskapens ombuds möte år 1901 väckt förslag om åtgärders vidtagande för svinafvelns höjande i vårt land hade ombuden, enligt vid mötet fattadt beslut, till landtbruksstyrelsen aflåtit en skrifvelse om åtgärders vidtagande i syfte att, bland annat, en statskonsulent för svinafvelns ledning måtte blifva tillsatt.»

Ja, så sade den så kallade landtbruksriksdagen. Men statsutskottet säger: Nej, det där duger icke; vi vilja icke ha någon konsulent, men vi skola lämna 5,000 kronor enligt herr Carlheim-Gyllenskölds förslag att utdelas till hushållningssällskapen att af dem användas som de för godt finna.

Det är nu en känd sak, att en riksdagsman får lof att veta allting, och särskildt hyser jag höga tankar om statsutskottets fackkunskap; men jag kan icke hjälpa, att jag hyser ännu mycket större förtroende till landtmännens, landtbrukets speciella representation, den s. k. landtbruksriksdagen, som är sammansatt af ombud, valda utaf hushållningssällskapen.

Denna landtbruksriksdag har icke sagt till Kungl. Maj:t: »vi vilja ha penningar», utan den har sagt: »vi vilja ha en konsulent», det vill med andra ord på ren svenska säga: »en rådgifvare». Det är just det, som vi behöfva.

Såsom herr jordbruksministern nyss anmärkte, ha nog hushållningssällskapen i allmänhet det så ställdt i ekonomiskt afseende, att de själfva kunna vidtaga de åtgärder, som de från sin synpunkt kunna finna lämpliga för svinafvelns höjande. Men det är icke sagdt, att de alltid ha personer till hands, som äga den nödiga fackkunskapen. Och särskildt har jag tänkt mig denne konsulents uppgift vara att åvägabringa litet reda och enhet i fråga om svinafveln. Jag vill icke alls, att det skall vara såsom motionären har förutsatt, eller att det skulle blifva någon slags enformighet. Men jag anser att det behöfves någon, som kan ha öfverblick öfver det hela och som kan ge råd, lämpliga för hvarje särskild ort.

Jag tänkte mig, att konsulenten skulle kunna samarbeta med

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

hushållningssällskapen, och att dessa skulle kunna rekvirera honom till sina respektive områden, liksom äfven enskilda landtmän skulle få göra det. Det är i sådant hänseende som jag anser, att han skulle göra den allra största nytta.

Om vi se på Danmark, därifrån vi i jordbrukshänseende ha så mycket att inhämta, så måste vi väl medge, att konsulentinstitutionen kraftigt bidragit till att Danmarks svinskötsel står på den höga ståndpunkt som den nu intar.

Jag gör själf icke alls anspråk på att vara fackman på detta område, och jag är det icke heller, men jag skulle därför vara så mycket mera tacksam, om det funnes en konsulent att rådfråga, och jag tror, att det är många med mig, som skulle tycka detsamma.

Då jag således anser mig ha goda skäl för mitt yrkande och dessutom i landtbruksriksdagen en god auktoritet att stöda mig på, ber jag, herr talman, trots det jag icke har stora utsikter att vinna något därmed, få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Österberg: Herr talman! Jag skulle icke vågat begära ordet, därest icke denna fråga vore lika mycket en stadshushållningsfråga som en landthushållningsfråga. Ty jag vet, att man ser med tämligen sneda blickar på stadsrepresentanterna, när de ge sig in på ett område, som de enligt landtmännens uppfattning icke mycket begripa.

Men i det här fallet kunna, enligt hvad jag tycker mig finna, landt- och stadsrepresentanterna ungefärligen vara jämspelta.

Det är ju ett erkändt förhållande, att vi här i landet slösa ganska mycket med saker och ting, som, om de tillvaratoges och utnyttjades, skulle kunna inbringa ganska stora och respektabla summor. Så t. ex. förstöres det i alla städer, köpingar och större samhällen årligen massor af köksaffall. Visserligen förhåller det sig i allmänhet så, att närmaste landsbygden hämtar köksaffall från staden, men ett faktum är dock, att det kommer bort massor af köksaffall, som kunde utnyttjats särskildt till uppfödande af svin.

Denna tanke ha vi omsatt i Eskilstuna på ett sätt, som, enligt mitt förmenande, är mycket lyckligt och som medfört det bästa resultat. Nu ber jag herrarne icke tro, att vår anläggning är en sådan, som kan jämföras med den som gjordes vid Löfsta utanför Stockholm och som visade sig vara fullständigt misslyckad.

Vi ha anlagt vår svingård i sammanhang med renhållningsverket. Å hvarje gård uppsamlas svinmaten i särskilda tunnor, och öfriga afskräden i andra tunnor. Sålunda särskilja hyresgästerna själfva svinmaten. Vid svingården undergår den dock en ytterligare sortering och grundlig kokning, innan den användes till svinföda.

Till en början föddes svinen uteslutande med svinmat, men efter en tids erfarenhet funno vi, att svinen icke enbart kunde uppfödas med svinmat. Därför inslog man på en annan bog och tillsatte svinmaten med erforderlig mängd kraftfoder, med resultat att vi, sedan detta ägt rum, fått ett utomordentligt godt fläsk utaf de svin, som nedslaktats från stadens svingård. Förutom uppfödning af slaktsvin

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

drifva vi redan nu en ganska stor försäljning af smågrisar. Sålunda konkurrera vi framgångsrikt med skåningarne, och jag hoppas, att skåningarne under hand skola finna en alltmer utbredd konkurrens från städerna på detta område.

Jämte detta sätt att tillvarataga svinmaten och sålunda utnyttja densamma ha vi anlagt en anstalt för förädling af latrin, hvarigenom landtbrukarne få ett mycket bättre gödningsämne ifrån stadens förädlingsfabrik, än de skulle få, därest de själfva hämtade latrinet ifrån gårdarne i staden.

Det visar sig efter ett enda års praktisk pröfning af saken, att renhållningsverket kostat staden endast 12,000 kr. i utgifter öfver inkomsterna, och häraf framgår nästan med visshet, att vi inom de närmaste åren skola kunna betäcka stadens hela renhållningskostnad just genom den afkastning svingården lämnar.

Det är gifvet att detta för städer, köpingar och en massa stora samhällen bör vara en särdeles välkommen inkomst, på samma gång man dessutom iakttager all möjlig sparsamhet och utnyttjar allt detta affall, som annars icke skulle bli till ringaste nytta.

Beträffande den ifrågavarande svinkonsulenten synes det mig, att, om man anslår penningar till en sådan, detta bör vara af långt större värde, än om man af detta belopp skulle till de respektive hushållningssällskapen utdela smärre summor.

En sådan konsulent kunde, såsom herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet erinrade om, sprida upplysning inom städerna och köpingarna om denna viktiga fråga, som jag här tagit mig friheten att beröra. Dessutom kan naturligtvis en sådan man, om han är fullt hemma i sin sak och har intresse för frågan, sprida kännedom om svinafveln och verka för densamma mera och verkningsfullare än hvad hushållningssällskapen kunna göra, synnerligast därför, att om hushållningssällskapen skulle göra något åt denna sak med detta ringa anslag, komme det att ta ofantligt mycket längre tid i anspråk, än om en väckande apostel predikade för folket i bygderna och därmed befrämjade denna nyttiga närings framåtgående.

Som sagdt, herr talman, med det nu anförda har jag velat påpeka, hvilken betydelse svinafveln har äfven för städerna; och enligt min uppfattning skulle en konsulent kunna göra den bästa nytta med spridande af kännedom i svinafveln, hvarför jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr talman, mina herrar! Jag är den siste ärade talaren tacksam för hans bevisföring i så måtto, att jag anser, att han ådagalagt, att Eskilstuna stads framsteg på detta område gjorts utan hvarje konsulent, och jag tror äfven, att alla andra städer skulle kunna hitta samma guldkorn likaväl som Eskilstuna.

Enligt min tanke är denna fråga bland annat äfven en fråga om centralisation eller decentralisation, och för min del hyser jag

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

den uppfattningen, att det är bäst att ha decentralisation på de flesta områden, i synnerhet på det ekonomiska.

Jag tänkte mig, när jag läste den kungliga propositionen, att denna tilltänkte konsulent skulle kunna sammanföra uppgifter om svinafvelns ståndpunkt i landet — att detta skulle vara hans hufvudsakliga uppgift. Men det anser jag för min del icke vara behöfligt, ty detta sammanförande sker redan så väl genom departementet, så att därtill uppenbarligen icke behöfves något biträde.

Det nämndes ifrån talaren på kalmarbänken, att det skulle leda till enhet i åtgärder, om man hade en sådan konsulent. Mina herrar, det kan icke i vårt långsträckta land på ett sådant område som djurafvelns bli någon enhet i åtgärder, ty därtill äro naturförhållandena för olika. Hur tro herrarne det skulle vara möjligt att i Norrbottens län ha vintergrisar, då detta däremot mycket lätt går för sig i de södra och mellersta delarne af Sverige.

Det har talats om att denne konsulent skulle göra så stor nytta, men konsulenter på mindre territorier, de af hushållningssällskapen antagne länsagronomerna, verka redan hvar på sitt område i detta syfte och kosta vida mindre pengar, men göra precis samma nytta och än mer sådan, då de äro många, hvilka hvar för sig känna de lokala förhållandena. Det nämndes ifrån statsrådsbänken, att denne konsulent skulle kunna hålla föredrag i orterna. Det är just hvad dessa länsagronomer göra. Behöfva hushållningssällskapen utvidga sin verksamhet, är det bra och lyckligt, att det finnes dessa 5,000 kronor att tillgå. Det blir visserligen icke mycket för hvarje hushållningssällskap, men en länsagronom har icke så stor aflöning; och kunna hushållningssällskapen till utvidgande af dessa länsagronomers verksamhet få ett par hundra kronor hvar, skulle detta bidraga till spridande af kunskap i denna näring och främjande af densammas utveckling.

Då jag icke anser det vara lämpligt att uppehålla kammarens tid längre, ber jag helt enkelt att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet ställde sig ganska skeptisk rörande utgången af denna fråga här i kammaren. På samma sätt den näst efter honom följande talaren.

Ja, jag delar nu icke denna skepticism, utan vågar tvärtom hoppas, att denna kammare skall komma till ett annat resultat än det herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet fruktade för. Jag är öfvertygad om att intresset för vårt svenska jordbruk är stort i Andra Kammaren nu, liksom det alltid varit i denna kammare, som onekligen, säga hvad man vill, till en stor del representerar de svenska jordbrukarne. Jag är därför alldeles säker på att frågan kommer att upptagas med det allvar, som dess betydelse kräfver.

Här har af den siste ärade talaren framhållits — och det hörde jag äfven i Första Kammaren framkastas i dag — att det här gällde

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

frågan om centralisation eller decentralisation af verksamheten för jordbrukets befrämjande. Han sade, att han är vän af det senare eller decentralisation. Om en sådan beskyllning kan riktas mot jordbruksdepartementet, så tror jag, att den i främsta rummet bör riktas mot Riksdagen, som gifvit upphof till jordbruksdepartementet just i afsikt att få till stånd en centralisation af arbetet för jordbruket. Det har, såsom vi alla veta, visat sig ett stigande intresse för att få en målsman för jordbruket vid Konungens rådsbord. Och nu hafva vi fått därtill en man, som visat sig med vaken blick följa jordbrukets kraf, en man, som visat sig mäktig kraftiga initiativ. Då tycker jag, att det vore Andra Kammaren värdigt att följa honom på den bana, han så vackert utstakat för sig.

Man kan säga, att denna fråga icke är en stor fråga. Ja, det kan ju vara sant, att frågan icke är så särdeles stor. Men det har redan af herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framhållits, att svinafveln är en ganska betydande och viktig näring för vårt land. Det har visat sig, att denna näring under de senare åren gått tillbaka. Hvad orsaken härtill kan vara, vill jag här icke söka framhålla, ty då kunde det hända, att man komme att vidröra ömtåliga strängar på ett eller annat håll. Åtminstone tror jag, att i medkammaren den diskussion, som där ägde rum om orsakerna till svinafvelns nedgång, kanske icke obetydligt bidrog till det nedslående resultatet vid det slutliga afgörandet.

Skola vi nu bevilja det lilla beloppet af 5,000 kronor, hvilket ju är ett ytterst litet belopp, så böra vi väl åtminstone se till, att detta lilla belopp verkligen användes så, att det kommer till nytta. Ty kan man icke det göra, då är det bättre att, äfven om det icke är fråga om mer än 5,000 kronor, rent af afslå beviljandet af ett sådant anslag. Om man skulle godkänna det sätt, hvarpå statsutskottet föreslagit att anslaget skulle användas, så vore det rent bortkastade pengar. Ty om man skulle bevilja 5,000 kronor för upphjälpande af vår svinafvel på det viset, att hushållningssällskapen af detta lilla belopp skulle erhålla understöd, hvad vore det annat än en droppe i hafvet? Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet påpekade, att det finnes 26 hushållningssällskap, och att det således icke ens blefve 200 kronor, som hvart och ett af dessa hushållningssällskap skulle få. På hvad sätt skulle man med ett så ringa belopp kunna vara i stånd att uppmuntra svinafveln. Då blefve det väl endast en sugga för hvarje hushållningssällskap. På sådant sätt blefve det således alldeles bortkastade pengar.

Om anslaget däremot blefve användt på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit, skulle anslaget kunna blifva till någon verklig nytta. Denne konsulent skulle, såsom en talare redan framhållit, genom upplysande föredrag och genom kringresande i orterna gifva hvar och en, som sådant begär, anvisningar om bästa sättet för svinskötselns bedrifvande.

Vi hafva, såsom herrarne veta, konsulenter i boskapsskötsel, ja äfven i fårskötsel, och det finnes väl ingen, som kan jäfva påståendet, att dessa konsulenter gjort stor nytta, om också förhål-

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

landena blifvit sådana, att fårskötseln icke numera spelar den roll i landthushållningen, som den gjorde för 30, 40 år sedan. Det beror på konjunkturerna, och ingen konsulent i världen kan hjälpa, om ullpriset ställer sig oförmånligt. Då man blickar tillbaka på den nytta konsulentväsendet gjort i vårt land, så finner man ock, att inom vårt lands för jordbruk intresserade kretsar gjort sig gällande en stegrad sträfvan att arbeta på konsulentväsendets utveckling. Särskildt har en institution, som erhållit det ståtliga namnet »landtbruksriksdagen», under en lång följd af år sökt verka för konsulentväsendets vidare utveckling. Det har varit en programfråga för densamma och för hushållningssällskapen. Man har ansett, att spridandet af upplysningar är det bästa sättet att befordra landthushållningen, långt bättre än andra mer eller mindre konstlade medel.

Då jag nu finner det af Kungl. Maj:t framlagda förslaget om inrättande af en konsulentbefattning i svinskötsel synnerligen välbetänkt, och då jag å andra sidan finner det alldeles onödigt att kasta bort 5,000 kronor på sätt som statsutskottet, i anledning af herr Carlheim-Gyllenskölds motion, föreslagit, så kan jag icke annat än till fullo instämma med Kungl. Maj:t och yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag om anställande af en konsulent i svinskötsel.

Med friherre Bonde förenade sig herrar *Arnoldsson, Almqvist, Åkerlund, Mallmin, Reuterskiöld, Lindvall, Tamm, Sandquist, Nyström, Pettersson* i Tjärsta, *Lindhagen, Burén, Andersson* i Bråborg, *Jonsson* i Skog, *Gustafsson* i Mjölby, *Ekman, Vahlquist, Sterner, Segerdahl, Svensson* i Skyllberg och *Byström.*

Herr Nylander: Herr talman! Man har all anledning att vara herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tacksam därför, att denna fråga om svinafvelns förbättrande och svinskötselns befrämjande blifvit upptagen i statsverkspropositionen och att Riksdagens uppmärksamhet därigenom blifvit riktad på denna gren af vår landthushållning. Det torde nämligen icke kunna bestridas, att, såsom förut framhållits, fläskproduktionen inom landet under senare åren minskats eller åtminstone icke ökats i samma mån som fläskkonsumtionen, hvarför ock oerhörda kvantiteter af denna vara måste från utlandet importeras. Åtgärder synas mig därför böra från statens sida vidtagas, för att någon förbättring härutinnan skall kunna äga rum.

Utskottet har emellertid icke kunnat finna, att den nu föreslagna svinkonsulenten skulle kunna i detta hänseende blifva till någon verkligt praktisk nytta, ty det är icke gärna möjligt, att en enda person skall kunna räcka till för hela vårt vidsträckta land. Denne ende konsulent tordes nog icke heller komma att nå de mindre jordbrukarne eller, såsom utskottet säger, »de breda samhällslagren, utan hvilkas medverkan ett framgångsrikt arbete för svinafvelns utveckling icke torde kunna bedrifvas». Hushållningssällskapen däremot hafva i allmänhet närmare kännedom om de olika förhållandena inom sina respektive områden, de kunna träda i närmare beröring

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

med just de mindre jordbrukarne, och de blifva genom sina ombud lättare i tillfälle att tillse, att de medel, som beviljas, blifva använda till de ändamål, för hvilka de äro afsedda. Det nu föreslagna beloppet är visserligen litet, men *dels* förelåg icke för statsutskottet förslag om någon högre summa, *dels* torde det icke vara att befara, att alla hushållningssällskapen under det år, hvarom nu är fråga, skulle komma att göra anspråk på bidrag, ty sådant skulle komma att lämnas endast till *de* hushållningssällskap, hvilka vidtaga lämpliga åtgärder för understöd och utveckling af svinskötseln, och i öfrigt skulle det utgå i enlighet med de villkor och de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna för godt närmare uppställa, *dels* tror jag också, att denna fråga återkommer till en annan Riksdag, då man nog utan tvifvel icke skall underlåta att, om så finnes nödigt och ändamålsenligt, bevilja ytterligare medel för ifrågavarande ändamål.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet antydde äfven, att han icke var fullt säker på huruvida ändmålet med denna svinkonsulent skulle vinnas, hvarför beloppet borde på extra stat anvisas. Denna befattning skulle, såsom af utredningen framgår, kunna med en annan redan befintlig befattning sammanslås, nämligen med konsulentbefattningen för fårskötsel och ullkultur. Det uppgifves nämligen, att undervisaren i dessa ämnen icke har så synnerligen mycket att göra, utan verkligen har tillfälle att ägna sig åt annan verksamhet. Om denna redan befintliga tjänst besättes med lämplig person, kunnig i svinskötsel, torde kanske Kungl. Maj:ts syftemål med svinkonsulenten därigenom uppnås.

Då sålunda icke några fullgiltiga skäl synas mig vara anförda för inrättande redan nu af den ifrågasatta nya tjänstebefattningen, utan de därför afsedda medlen otvifvelaktigt kunna lämpligare användas på sätt utskottet föreslagit, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hellman: Herr Hammarskjöld yttrade, att han inom utskottet stått ensam om sin mening, men tröstade sig med att det var många inom landet, som sympatiserade med honom. Jag skulle vilja gifva honom ännu en tröst i det fallet, nämligen att det äfven inom kammaren är många, som sympatisera med honom; särskildt gör jag det för min del.

Här har nu af motionären herr Carlheim-Gyllensköld anförts, att det icke skulle vara till något vidare gagn för svinskötselns befrämjande att anställa en konsulent i svinskötsel, därför att vårt land vore så stort och vidsträckt och förhållandena i följd däraf så olika, att det icke lämpligen kunde bli någon sorts planmässighet och likformighet i arbetet för svinskötselns främjande. Men om också enheten i arbetet icke kan drifvas så långt, att alla suggor i hela landet komme att grisa på samma dag, så kan man väl ändå tänka sig, att en konsulent skulle kunna vara till ledning för främjandet af det hufvudsyfte, som man här afser att vinna, nämligen svinafvelns främjande.

Här har nu visserligen utskottet tillstyrkt beviljande af det an-

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

slagsbelopp, 5,000 kronor, som Kungl. Maj:t föreslagit, men hvad skulle det vara för idé att anvisa 5,000 kronor på ett sådant sätt, som här tyckes vara meningen, nämligen så, att anslaget skulle bortplottras med ett eller par hundra kronor till hvart och ett af de hushållningssällskap, som möjligtvis vidtaga sådana åtgärder, att de blifva berättigade att komma i åtnjutande af understöd från anslaget. Nej, vill Riksdagen anvisa ett belopp för främjande af denna gren af landthushållningen, så synes det mig riktigast och korrektast att göra det på sätt, som i den kungl. propositionen är framställdt, nämligen så, att beloppet användes för aflönande af en statskonsulent i svinskötsel. Vi hafva särskildt af vårt södra grannland, Danmark, så ofantligt mycket att lära beträffande sättet för jordbrukets och dess binäringars befrämjande, och det torde väl vara bekant för oss litet hvar, hurusom i detta land, Danmark, idén att genom konsulenter sprida kännedom om och kunskaper i landthushållningen till olika delar af landet i synnerligen stor utsträckning användts och verkligen också gjort stort gagn.

Jag tycker, att vi borde kunna lära och draga nytta af Danmarks erfarenhet, och jag kommer af den anledningen till den slutsatsen, att det vore lämpligast använda detta belopp på det sätt, Kungl. Maj:t föreslagit, och därför skall jag inskränka mig till att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del.

Herr Månsson: Herr talman! Jag var icke med vid denna hufvudtitels behandling inom utskottet, men har emellertid icke blifvit antecknad såsom frånvarande vid denna behandling. Hade jag varit med, skulle jag ha ställt mig mycket tveksam med afseende på det sätt, hvarpå Kungl. Maj:ts proposition här blifvit af utskottet besvarad. Ty man kan icke neka till, att det skulle bli ett förskräckligt litet belopp, som på detta vis skulle ställas till de olika hushållningssällskapens förfogande. Jag tror därför, att Kungl. Maj:ts förslag om anställande af en konsulent med de åligganden, som i propositionen föreslagits, är att föredraga, i synnerhet som den summa, som begäres, är så liten. Vore summan större, så kan det hända, att den andra vägen vore lika mycket att förorda, som vi för öfrigt förut beträdt, t. ex., då det varit fråga om anställande af mejerikonsulenter. Emellertid skulle jag kunna vara med om hvilkendera vägen som helst; hufvudsaken för mig är att väcka till lif intresse för denna viktiga sak. Ty som det nu är ställdt, är det bedröfligt. Det är flit och företagsamhet, som måste framkallas och frammanas.

Nu är det så, att Skåne och södra delen af Småland förse det öfriga landet med grisar och småsvin. Detta kan icke vara rätt, utan man måste försöka att mera allmänt uppföda svin, än som nu är fallet. Det är klart att när man skall hålla grissuggor och föda upp smågrisar, då kan man icke göda svin till afsalu. Det är ju att förorda och ett glädjande tidens tecken, att städerna taga vara på sin svinmat och icke låta den gå förlorad; det skall också bidraga

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

till, att landet skall stå sig litet bättre i jämförelse med hvad förut varit fallet.

Jag tror, som sagdt, att man här bör förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Om nu, sedan Första Kammaren bifallit statsutskottets förslag, Andra Kammaren bifölle Kungl. Maj:ts proposition, så förmodar jag, att intet hinder skulle möta för en gemensam votering i ämnet. Summan är densamma, olikheten beträffar endast sättet för dess användande. Jag tror, att i detta fall gemensam votering en gång förut kommit till användning.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till Kungl. Majts proposition.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Den näst föregående talaren klagade öfver, att det var så liten företagsamhet med afseende på svinafvelns befrämjande, och att man därför under de senare åren kommit till ett så dåligt resultat beträffande svinafveln. Men detta dåliga resultat beror nog icke på hvad han anfört, utan därpå, att vi under de senare åren haft, om icke missväxt, så åtminstone mycket dåliga skördar. Förlidet år hade vi icke allenast för mycket regn, utan äfven höstfrost, och åren därförut hade vi stark torka. Landtbrukaren måste rätta sig efter hvad han har att fodra sina djur med. Detta är en sak, som man måste beakta; och man får icke säga, att det beror på liknöjdhet eller försummelse å landtbrukarens sida eller att han icke gjort hvad han bort göra i detta afseende.

Jag har begärt ordet med anledning af den ärade talarens på sörmlandsbänken yttrande, att man bifölle utskottets hemställan, så vore det detsamma som att kasta bort 5,000 kronor. Jag tror icke, att det vore att kasta bort penningar, utan tvärtom att gagna vår svinafvel, som ju också herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har velat befrämja. Man har endast slagit in på en annan väg och till en början anvisat endast dessa 5,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, för att Kungl. Maj:t må tilldela dem de hushållningssällskap, som äfven vilja offra en summa för den goda saken antingen genom anställande af en undervisare, som reser omkring i sitt distrikt, eller genom inrättande af mönstergårdar för svinskötsel. Jag tror, att detta är rätta sättet, att hushållningssällskapen, hvart och ett för sitt distrikt, anskaffa skickliga personer, och då kan det bli något uträttadt.

Nu säger den ärade representanten för Eskilstuna, att man där gjort ofantligt goda affärer genom att använda köksaffall till svinuppfödning, så att man härigenom kunnat bestrida många stora utgifter, särskildt för renhållningen. Men jag undrar, om icke andra städer skulle kunna taga exempel från Eskilstuna och därigenom undvara en statskonsulent, hvilken hufvudsakligen synes skulle vara afsedd för städerna. Det synes mig, att när det i detta afseende är så mönstergillt inrättadt i denna stad, andra städer borde taga efter detta exempel.

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

Här yttrades nu af friherre Bonde, att man vore så ofantligt intresserad af jordbruket och att, då man fått en särskild jordbruksminister, så skulle man understödja honom. Jag är den förste att göra det, men om vägarne någon gång skilja sig åt, så skall han väl därför icke taga illa upp, att en annan mening här äfven uttalas. Vi vilja det bästa litet hvar, och när hvar och en drager sitt strå till stacken till främjande af en god sak, så tror jag, att den främjas, och då skall man icke förtänka någon, att han framhåller det, som han anser lämpligast. Och jag tror, att man i detta fall funnit det bästa genom det sätt, som utskottet anvisat. Om nu till exempel Riksdagen beviljar dessa 5,000 kronor i år, och man sedan finner, att det slår väl ut, så att hushållningssällskapen i sina respektive områden ägna sig åt saken, hvad hindrar då, att Riksdagen ett annat år anslår större belopp. Jag tror, att ett sådant försök skulle blifva fördelaktigt. *En* konsulent för hela riket betyder så litet, så att det blefve som några droppar i hafvet. Nu vill man att börja med anställa *en* konsulent, men sedan skulle man sannolikt komma att plocka in den ene efter den andra, så att snart nog kanske hvarje län finge hvar sin. Sedan skulle man väl sätta dessa herrar på ordinarie stat och icke allenast ge dem stora löner och reseersättningar, utan kanske till och med pensionera dem. Vilja herrarne vara med om att inrätta en hel tjänstemannakår, ja, à la bonne heure, då gratulerar jag friherre Bonde — jag ser, att han står och tittar på mig — hvarför jag får säga, det jag tror, att han en dag skall ångra hvad han sagt och yrkat, och är tillika förvissad därom, att jag kan stå för hvad jag sagt både nu och i framtiden.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

Herr Trolle: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag icke under några villkor kan instämma i de uttalanden, som här gjorts, att ett bifall till statsutskottets ifrågavarande hemställan skulle vara alldeles detsamma som att kasta bort penningarne, så får jag dock erkänna, att jag är vida mer tilltalad af det sätt, hvarpå Kungl. Maj:t anser att dessa medel böra användas.

Beträffande frågan om dessa medels fördelning på de 26 olika hushållningssällskapen yttrade friherre Bonde, att det vore så löjligt litet och att det fördelade beloppet skulle på sin höjd medgifva en sugga på hvarje hushållningssällskap. Ja, det vore ej just så afsevärdt understöd. Men, mina herrar, det blefve i alla fall en — om jag så får säga — statssugga, och så till vida en påminnelse om och ett bevis för den medverkan, staten vill lämna vederbörande län till sträfvandet efter en förbättrad svinafvel. Ja, denna enkla och obetydliga statssugga skulle kunna sägas indirekt uppmuntra och upplifva vederbörande länssuggor. Huru som helst, jag är öfvertygad om, att hushållningssällskapen skulle med tacksamhet mottaga äfven de minsta bidrag, som från Riksdagen komme dem till handa, och

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

ingalunda vore medlen bortkastade. Men, mina herrar, då här är fråga om endast ett mindre belopp, så tror jag att det är skäl taga i öfvervägande, huruvida ej det belopp å 5,000 kronor, kammaren synes vilja bevilja, med bättre resultat kunde användas på sätt Kungl. Maj:t föreslår. Jag tror verkligen, att Kungl. Maj:t här är inne just på den rätta vägen. Ty den personliga erfarenhet jag har från Danmark häntyder på, att just upparbetandet af icke blott svinafveln, utan många andra grenar af landthushållningen där möjliggjorts genom sådan verksamhet, som utöfvats genom en konsulent, eller apostel — som en talare uttryckte sig. — Det är faktiskt, att initiativet där visat sig mäktigt frambringa så rikliga frukter, att jag tror, att vi hafva skäl att taga lärdom från detta land äfven härutinnan.

Nu yttrades vidare af en ärad talare, att *en* konsulent för Sverige betyder ingenting. Men, mina herrar, det är dock icke *så* litet. Ty denne konsulent skulle i alla de olika länens hushållningssällskap och i den offervilliga verksamhet, som ådagalägges af dessa, hafva ett synnerligen godt stöd i sitt arbete. Och jag tror, att om bara rätta mannen finnes, så är nog *en* tillräcklig.

Jag förstår, att man inför detta anslag känner sig tveksam, men tror dock, att man här lugnt kan följa Kungl. Maj:t. Och för min del hoppas jag snart få tillfälle följa Kungl. Maj:t ännu längre på den vägen.

Herr Söderberg: Jag kan mycket väl förstå, att statsutskottet, som har ett så oerhördt arbete, icke kan så sätta sig in i och bedöma alla frågor som önskligt vore. Men då jag tagit del af detta ärende, tycker jag verkligen, att utskottet ändå gått något lättvindigt till väga.

Landtmän ifrån skilda delar af landet komma tillsammans och rådgöra om sina angelägenheter. De finna, att de i visst fall behöfva någon hjälp och uppmuntran, råd och undervisning. De komma öfverens om att gå in till Kungl. Maj:t och begära en mycket blygsam summa, 2,000 kronor, till en konsulent. Kungl. Maj:t tager saken i öfvervägande och anser, att om landtmännen skola få en duglig konsulent, behöfs nog en något högre summa, 3,000 kronor, jämte 2,000 kronor i reseersättning. Och vår högt ärade jordbruksminister omfattar saken med intresse och tillstyrker Kungl. Maj:t att aflåta en proposition till Riksdagen i ämnet. Så får statsutskottet hand om saken. Frågan diskuteras och öfverväges, och man är snart ense om summan, 5,000 kronor. Men utskottet tycker, att det vore bättre att dela ut denna summa på hushållningssällskapen. Jag kan icke underlåta att finna det sätt, hvarpå statsutskottet behandlat denna fråga, vara, såsom jag nyss yttrade, ganska lättvindigt. Och jag hemställer, att denna kammare åtminstone ville biträda Kungl. Maj:ts förslag, som jag anser vara grundadt på en sakrikare utredning, och som jag tror också skola lända vårt landbruk till större fromma än detta utskottets förslag.

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

Och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i den här föredragna punkten.

Herr Lindblad: Jag fäste mig vid ett yttrande af den senaste talaren på skånebänken. Han yttrade, att om vi blott träffade den rätte mannen, blefve nog detta anslag till fromma för hvad man därmed afser. I det afseendet kan jag icke underlåta att fästa uppmärksamheten vid ett uttalande af jordbruksministern, då han säger: »Med hänsyn till den af landtbruksstyrelsen framkastade möjligheten af nu ifrågavarande befattnings förenande i framtiden med undervisarens i fårskötsel och ullkultur, anser jag dessa medel böra anvisas på extra stat.»

Är det meningen att förena dessa bägge befattningar, kan jag mycket väl förstå, att det blygsamma anslaget kan godt lämpa sig att befordra en löneförhöjning. Men huruvida det är att sätta den rätte mannen på den rätta platsen, lämnar jag därhän. Ty jag tror icke, att en undervisare i fårskötsel och ullkultur kan väntas vara lämplig till konsulent i svinskötsel.

För min del tror jag, att det kan vara mycket lämpligt, att penningarna användas dels till premiering af framstående afvelsdjur inom olika hushållningssällskapers områden dels äfven till utgifvande af lämpliga skrifter, som enligt mitt förmenande, om de rätt användas och befordras till spridning i intresserade kretsar, kunna verka lika mycket och lika långt som någon statens tjänsteman. Ty jag är icke alldeles öfvertygad om att dessa undervisare, som bestås af staten, komma att verka i det afseendet bättre än de undervisare, som hushållningssällskapen dragit försorg om. Jag har i detta afseende någon erfarenhet från Södermanland. Där ha vi redan sökt att väcka intresse för svinskötsel. Och jag tror, att om hushållningssällskapen få fortgå på den väg, de inslagit, och om blott intresset af dessa sällskap hålles riktigt uppe, resultat kunna uppnås, som äro tillräckligt afsevärda. Jag tror, att vi kunna lika fullt vänta oss framgång genom det af statsutskottet förordade anslaget som någonsin genom den af Kungl. Maj:t föreslagna användningen, som jag varslar såsom ett anslag för att endast tillsätta en statens tjänsteman.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg: Med anledning af den siste ärade talarens vilseledande uppgift, att Kungl. Maj:t begärt 5,000 kronor såsom något slags lönefyllnad åt den nuvarande konsulenten i fårskötsel för det han äfven skulle åtaga sig konsulentskapet i svinskötsel, ber jag få erinra, hvilket dock är öfverflödigt för hvar och en, som genomläst den kungl. propositionen, att Kungl. Maj:t blott påpekat möjligheten att i en framtid förena dessa båda befattningar, men att den nuvarande konsulenten i fårskötsel, hvilken föröfrigt snart är pensionsberättigad, ej är lämplig att uppehålla dessa båda tjänster. Efter hans afgång kan möjligen någon person uppsökas, som äger förmåga att sköta

Angående anslag till svinafvelns befrämjande. (Forts.)

de båda befattningarne, och då behöfver det nu begärda anslaget ej vidare utgå.

Här har också af herr Sjö framhållits möjligheten, att en svinkonsulent skulle komma att anställas i hvartenda län. Kungl. Maj:t har ju aldrig begärt mer än en konsulent vare sig i boskapsskötsel eller i mejerihandtering. Hvarför skulle man då för svinskötsel behöfva mer än en.

Hvad beträffar den af herr Carlheim-Gyllensköld påpekade nödvändigheten af decentralisation i jordbruksförvaltningen, så tror jag, att det är ganska farligt att predika en sådan lära.

Enighet ger styrka, och det går ej an, om vi vilja i världsmarknaden uppnå antagliga priser för våra exportartiklar, smör och fläsk, att hvarje hushållningssällskap arbetar för sig. Ensartade kvaliteter måste erbjudas. Vi hafva länge arbetat på centralisation hvad beträffar vår mejerihandtering, och smörprofningar, understödda med statsmedel, hafva under de senaste åren upprättats i Malmö och Göteborg just i akt och mening att få till stånd samarbete mellan de olika hushållningssällskapen och åstadkomma likformighet i landets smörproduktion. Våra sträfvanden hvad beträffar landets för export afsedda fläskproduktion måste gå i samma riktning.

Herr Broander: Jag skall yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition och afslag å utskottets förslag. Efter de präktiga yttranden, vi nu hört, har jag icke mycket att tillägga. Jag kan dock icke undgå att gent emot herr Nylander, som försvarade utskottet, säga, att jag anser, att penningarna icke skulle komma att göra någon nytta, om de fördelades mellan de olika hushållningssällskapen. Hvad skulle då följden bli? Icke alla hushållningsskap skulle komma att begära sådant anslag, utan endast ett fåtal till en början. Och hvilka skulle komma att begära dessa anslag? Jo, det skulle komma att bli de rikaste hushållningssällskapen, de, inom hvilka intresse för saken redan förefunnes, och hela anslaget skulle komma att gå till dem. De hushållningssällskap åter, som bäst behöfde det och där intresse mest behöfde väckas, de skulle icke få någonting.

Jag ansluter mig till dem, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition och afslag å statsutskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag därå och bifall i stället till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för sistnämnda proposition. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med afslag å statsutskottets hemställan i adertonde punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 10 bifaller Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utvisade 106 ja mot 87 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Punkten 19.

Angående anslag till fjäderfäskötselns befrämjande.

Vidare hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att till anställande af en statskonsulent i fjäderfäskötsel på extra stat för år 1904 anvisa ett anslag af 5,000 kronor.

I sammanhang med denna framställning hade utskottet till behandling förehaft en af herr *A. T. Carlheim-Gyllensköld* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 10, däri föreslagits,

att Riksdagen, med ändring af hvad Kungl. Maj:t föreslagit uti § 15 under nionde hufvudtiteln i årets statsverksproposition med afsende på statskonsulent i fjäderfäskötsel samt anslag till en sådan, måtte bevilja ett anslag för år 1904 utaf 5,000 kronor att användas till understöd och uppmuntran af fjäderfäskötseln samt äggförsäljningsföreningar i riket, hvarvid medlen efter ansökan skulle utdelas till de hushållningssällskap, som visat sig på ett eller annat sätt understödja ifrågavarande binäring till jordbruket.

Utskottet hemställde, att Riksdagen med anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och herr Carlheim-Gyllensköldsi ämnet väckta motion, må på extra stat för år 1904 anvisa ett extra anslag af 5,000 kronor till fjäderfäafvelns befrämjande.

Sedan punkten blifvit föredragen, begärdes ordet af

Herr Tamm, som yttrade: De skäl, som anfördes för den föreslagna konsulenten i svinskötseln, synas mig äfven i alla afseenden kunna tillämpas på den nu ifrågasatta konsulenten, och det så mycket mera, som fjäderfähandteringen är en uppspirande och i tillväxt stadd binäring till jordbruket och således ännu mera än svinafveln i behof af det stöd, som en dylik konsulent kan lämna. Dessutom tillkommer här ännu ett skäl, och det är det, som anförts af herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och äfven af landtbruksstyrelsen, att här gäller det icke så mycket att uppmuntra själfva afveln, utan i än högre grad att tillse, att afsättningen af de produkter, som af densamma uppkomma, blir riktigt ordnad, och för detta ändamål måste ledningen ligga på ett centralt håll.

Således får jag på grund af de skäl, som nyss anförts i fråga om konsulenten i svinskötsel, samt det ytterligare skäl jag nu tillåtit mig framhålla yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Angående anslag till fjäderfäskötselns befrämjande. (Forts.)

Herr Carlheim-Gyllensköld: Jag tillåter mig att yrka bifall till statsutskottets förslag och jag gör detta med påpekande däraf, att det vore väl, om våra uppspirande näringar finge försöka pröfva på att lära sig stå på egna ben i stället för att man nu skall begära anslag till allting. Får icke en näring växa stark genom motgångar och egna sträfvanden, så har man i många fall sett exempel på, att den mer eller mindre misslyckas. Ursprunget till denna Kungl. Maj:ts framställning är, som det står i statsrådsprotokollet, en hemställan från Sveriges fjäderfäafvelsförening om ett anslag på 6,000 kronor, däraf 2,000 kronor till en konsulent, 2,000 kronor till hans resor och återstoden till organisationskostnader. Denna fjäderfäafvelsförening ansåg sig således icke behöfva högre belopp till en kringresande undervisare. Framställningen blef emellertid af vissa skäl af Kungl. Maj:t underkänd, och i stället sade Kungl. Maj:t: nej ni skall få en 5,000-kronors-man; han skall göra det. Men jag tror icke, att han kommer att göra något gagn alls för saken. För min del är jag öfvertygad, att just genom det uppsving, som fjäderfäafveln tagit i vårt land, och det intresse, som visat sig för densamma, den kommer att allt fortfarande genom egna insatser, rön och erfarenheter främjas vida bättre och kraftigare än om vi få aldrig så många statskonsulenter.

Jag tillåter mig således yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Bonde: Jag erkänner villigt, att herr Tamm kan synas ha fullkomligt rätt däruti, att konsekvensen skulle fordra, att, när kammaren uttalat sig för Kungl. Maj:ts förslag i föregående punkt, kammaren borde göra det äfven nu, men det föreligger dock den ganska väsentliga skilnaden, att medan statsutskottet i den föregående punkten säger, att 5,000 kronor skulle beviljas såsom understöd åt de hushållningssällskap, som ville ha del af beloppet och visat sig uppmuntra svinafveln, statsutskottet i denna punkt däremot förslår, att 5,000 kronor utan vidare skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas för fjäderfäskötselns gagnande. Kungl. Maj:t skulle alltså få fullt fria händer att använda detta anslag på det sätt, Kungl. Maj:t funne lämpligast. Kungl. Maj:t skulle då helt visst komma att använda anslaget till understöd åt den förening, som redan finnes inom landet för befrämjande af fjäderfäskötseln, hvilken handtering redan visat sig spela en ganska stor roll i synnerhet för den mindre jordbrukshushållningen och därför är synnerligen förtjänt af uppmuntran och understöd. Jag är således fullt öfvertygad, att fjäderfäskötseln skulle få ett sådant understöd genom det sätt, hvarpå Kungl. Maj:t skulle komma att använda detta belopp å 5,000 kronor, som Första Kammaren redan beviljat, och därför hoppas jag, att äfven denna kammare skall fatta samma beslut, så mycket mer, som kanske en och annan är tveksam, huruvida gemensam omröstning i annat fall kan äga rum.

Jag anser det således vara klokast att, om man vill uppmuntra fjäderfäafveln, nu godkänna statsutskottets förslag, och jag ber därför att få yrka bifall till detta.

Angående anslag till fjäderfäskötselns befrämjande. (Forts.)

Herr Sjö: Då jag begärde ordet, visste jag icke, att någon annan förut begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan. Då nu så emellertid varit fallet, ber jag endast att få förena mig i yrkandet om bifall till utskottets förslag. Därjämte har jag att framföra min komplimang till den siste ärade talaren för att han omvändt och bättrat sig.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Odelberg: Ja, icke för att jag vill begära någon komplimang af herr Sjö, därför att jag mig omvändt och bättrat, men jag ber i alla fall att få förklara, att jag är belåten med hvad utskottet här föreslagit. Hvad fjäderfäskötseln beträffar, så hafva vi en lifskraftig förening, om icke flere, och oupphörligen uppstå små äggförsäljningsföreningar, i det att jordbrukarne slå sig tillsammans för att gemensamt afyttra sina ägg, som alla kunna understödjas direkt af Kungl. Maj:t eller genom hushållningssällskapen. Jag tror för den skull, att de 5,000 kronor, som statsutskottet välvilligt föreslagit skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, skola kunna på ett godt och ändamålsenligt sätt användas utan anställande af en statskonsulent. Möjligheten att anställa en konsulent är ej heller utesluten, ty en sådan kan af den hela landet omfattande föreningen, Sveriges allmänna fjäderfäidkareförening, anställas med understöd af statsmedel.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 20 och 21.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

I fråga om underlättande af kostnaderna för laga skiften.

Efter föredragning af *punkten 22,* i fråga om underlättande af kostnaderna för laga skiften, yttrade

Herr Burman: Herr talman, mine herrar! Utskottet har afstyrkt min motion och därvid hänvisat till det utaf kammaren nyss här i afton antagna skrifvelseförslaget till Kungl. Maj:t om bättre beräkningsgrunder för lämnande af utflyttningsbidrag vid laga skiften. Detta skrifvelseförslag skall dock i ytterst ringa mån bidraga till afhjälpande af det missförhållande, hvarom jag i min motion talat.

Utflyttningskostnaden för de små gårdar, som finnas däruppe i Norrland och synnerligast i lappmarken, är ringa i jämförelse med de ofta till ett par tusen kronor för hvarje hemman uppgående arfvodena till förrättningsmän och handtlangare. Icke gagnar under sådana omständigheter denna skrifvelse till Kungl. Maj:t till något, då bonden redan innan skiftet afslutats måst försälja sitt hemman.

Utskottet har vidare hänvisat min motion till norrlandskommittén, som, såsom utskottet säger, »kan antagas komma att ägna sin upp-

I fråga om underlättande af kostnaderna för laga skiften. (Forts.)

märksamhet äfven åt de af motionären berörda förhållanden». Ja, det tror jag nog, att norrlandskommittén kommer att göra, men denna kommittés arbeten äro ännu ej på långt när afslutade, och innan dess förslag hunnit att af statsmakterna antagas och blifva lag, skola många år förgå och under tiden skall nog det gamla ordspråket besannas, att medan gräset gror dör kon. Laga skiften fortgå nämligen för närvarande med synnerlig fart uti öfre Norrland. Enligt landtmäteristyrelsens statistiska uppgifter voro vid 1901 års slut i Västerbottens län 69 och i Norrbottens län 104 laga skiften under handläggning, och jag vet med säkerhet, att, hvad åtminstone Västerbottens län beträffar, den allra största delen af de 69 laga skiftena voro förlagda till dess lappmarker. Äfven hvad Norrbottens län vidkommer tror jag, att de flesta af de omnämnda 104 laga skiftena voro förlagda till lappmarkerna.

Då norrlandskommitténs förslag hunnit blifva lag skola de flesta byarna redan hafva undergått laga skifte, och den tillämnade hjälpen alltså komma för sent.

Jag har, herr talman, velat göra detta uttalande, men jag vill icke nu framställa något yrkande, då min motion redan förut i dag blifvit afslagen i Första Kammaren.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det var en talare på göteborgsbänken, som, när det var fråga om de norrländska kartorna, yttrade om Norrland: »detta land, hvars väl ligger alla så varmt om hjärtat». Ja, så säger hvar enda människa. Men då det kommer till handling, blir det ingenting utaf. Så är det också med den här saken. Statsutskottet säger mellan raderna, att denna fråga ligger utskottet varmt om hjärtat, men gör ingenting för saken. Det här är dock en synnerligt stor fråga, som medlemmarne i denna kammare från södra och mellersta Sverige icke kunna hafva så mycket insikt om, hvad den egentligen gäller. Det är det sista dramat i den oerhörda dumhet, som kronan begått däruppe, då kronan skänkte bort sina skogar utan garantier och utan att bönderna ens visste af att de skulle få dem eller hvad det betydde. När vederbörande myndigheter fattat det beslutet, kommo därför kloka män till, som visste hvad det betydde; och de gingo till bönderna och sade: här är en liten summa penningar, om ni skrifver under detta kontrakt. Bönderna visste knappt, att de skulle få skogarna, ty det upplyste statsmakterna dem icke om. Och på det sättet fingo dessa uppköpare för en ringa penning 50 års afverkningsrätt till skogen. Sedan kom skogen med äganderätt öfver till bönderna, utan att de rådde om skogen, ty de hade sålt den förut. Laga skifte begärdes sedermera, ofta af ett bolag, som köpt en liten del. Då bönderna fått oerhörda terränger, och skifteskostnaderna därför voro synnerligen stora, hvad blef följden? Jo, då bönderna hvarken ägde skogen eller i hvarje händelse hvad de hade kvar af skogen kunde på annat sätt realiseras till betäckande af de stora skifteskostnaderna, måste bönderna gå ifrån hvad kronan nyss skänkt dem. I Härjedalen t. ex. fick i början en landtmätare, under

det laga skifte pågick taga ersättning för landtmäterikostnaden i skog, som han öfvertog för 50 öre tunnlandet. På det sättet bildades Marma sågverksaktiebolag, som sedermera sålde detta förvärf för många millioner kronor. Så hafva kronans skogar däruppe användts.

I fråga om underlättande af kostnaderna för laga skiften. (Forts.)

Nu är det emellertid åtskilliga laga skiften, som återstå. Men dessa laga skiften äro så ytterligt kostsamma, och bönderna hafva oftast afhändt sig afverkningsrätten till skogen, så att allt hvad som kan göras för att underlätta böndernas sträfvande att behålla skogen, det bör också göras. Det följdriktiga steget af kronan vore väl att söka åt bönderna behålla hvad kronan gifvit dem; och detta är alldeles oundgängligt, för att dessa bönder skola fortfara att existera och behålla någon egendom däruppe. Men med hvarje år, som går, så går den sista delen af skogen bort från bönderna.

Statsutskottet har nu på skäl, som taga sig bra ut på papperet, och för en sydlännings ögon synas billiga, föreslagit något, som mera är formellt tilltalande, men som åsidosätter just själfva realiteten. Ty genom bifall till herr Burmans motion hade man vunnit en stor del utaf hvad det gäller att vinna. Men genom att afvisa framställningen vinner man ingenting utaf detta, eller åtminstone högst obetydligt; utan i realiteten leder utskottets hemställan till ett åsidosättande af de verkliga behofven. Och detta beror därpå, att man icke kan fatta, hvilken skyndsamhet som är af nöden för att kunna åstadkomma något däruppe.

Det har också hänvisats till norrlandskommittén. Men jag får då erinra om att kommittéerna här i landet tillsättas enligt bruk merendels på sådant sätt, att det är afsedt, att de olika intressena skola slitas om själfva saken, hvaraf följer att, när slutligen kommittéarbetet är färdigt, hvar och en ledamot står med en trasa af själfva saken i sin hand. Så är det med en mängd kommittéutredningar. De draga ut på tiden, och man kan icke vänta, att af dem skall framkomma någonting förhoppningsfullt, i synnerhet när en fråga är så svår och brådskande, som i detta fall är förhållandet.

Norrlandskommittén blir icke färdig på en bra tid, och sedan skall betänkandet cirkulera bland alla vederbörande myndigheter: därefter skola Kungl. Maj:t och Riksdagen behandla frågan, och under tiden gå alla hemman bort från befolkningen. Kronan är ett alldeles för trögt och oföretagsamt begrepp att reda ut denna sak.

Man måste emellertid resignera, men för min del vill jag säga, att det enda man nu skulle kunna önska vore, att Norrland hade ett eget parlament, ty då skulle kanske i något afseende kunna vinnas något.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 23* angående anslag till nya byggnader och anläggningar vid Flyinge hingstdepå; och lämnades därvid ordet på begäran till

Ang. anslag till nya byggnader och anläggningar vid Flyinge hingstdepå.

Herr Sjö, som anförde: Såsom herrarne finna, har jag och

Ang. anslag till nya byggnader och anläggningar vid Flyinge hingstdepå. (Forts.)

herr Johansson i Aflösa reserverat oss i denna punkt, och jag skall för den skull bedja att få angifva de skäl, som varit bestämmande för vår från utskottets hemställan afvikande mening. I sammanhang härmed vill jag beröra hela byggnadsfrågan, såväl i hvad angår stallbyggnaderna som beträffande det ifrågasatta skjulet öfver rastbanan. Som herrarne se af utskottsbetänkandet, så har Kungl. Maj:t på framställning af statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet föreslagit, att två stallbyggnader måtte uppföras till följd däraf, att en del af de äldre hästarne utgallrats och en del nya hästar skola inköpas. Utredning rörande utvidgning af hingstdepån har emellertid, enligt hvad chefen för jordbruksdepartementet meddelar, ännu icke hunnit verkställas, men skall densamma sedermera framläggas för Riksdagen. Med anledning häraf har jag i utskottet framhållit, att vederbörande borde hafva väntat med att göra framställning om uppförande af nya stallbyggnader, till dess den ifrågavarande utredningen framlagts, och att Riksdagen därför borde afslå framställningen i afvaktan på att ett kommande år få handlägga frågan i hela dess vidd. Detta hade jag ansett vara det riktiga. När man nu icke beslutar att anslå medel för inköp af beskällare, är det onödigt att besluta uppförandet af två nya stallar. Man skulle ju möjligen kunnat hafva beslutat att bygga *ett* nytt stall, eller ändå hellre intet och tagit hela frågan i öfvervägande på en gång. Något yrkande i detta hänseende har emellertid icke gjorts, och jag har därför endast velat vid ärendets föredragning erinra om denna sak.

Hvad skjulet öfver den s. k. rastbanan angår, som reservationen egentligen afser, så har jag icke kunnat finna, att det behöfver byggas något sådant, för att hästarne skulle kunna rastas. Det är ju alltid vanligt, att då hästar stå inne dag ut och dag in, vecka efter vecka och månad efter månad, föras de ut för att under en viss stund af dagen rastas. Då de stå i stallet, få de ju emellertid endast känna och insupa stalluften, och de behöfva därför, då de komma ut ur stallet, vara under bar himmel för att bättre kunna inandas den fria, stärkande luften.

Det är icke på grund af summans storlek, som vi hafva reserverat oss — ehuru man nog skulle kunna tycka, att 10,500 kronor är för mycket för ett tak med ringa väggar omkring — utan det är endast för principens skull som vi icke velat vara med om att tillstyrka uppförandet af det ifrågasatta skjulet, synnerligast som vi veta, att, om oväder skulle inträffa, det finnes en präktig ridbana, där man nog skulle kunna rasta hästarne.

Jag har endast velat anföra detta, och då det är så långt lidet på natten skall jag, åtminstone icke för närvarande, besvära kammaren med något yrkande, utan har jag blott velat, till den kraft och verkan det hafva kan, yttra detta till protokollet i den förhoppning, att någon hänsyn därtill skall tagas.

Med herr Sjö förenade sig herr *Johansson* i Aflösa.

Angående anslag till nya byggnader och anläggningar vid Flyinge hingstdepå. (Forts.)

Herr Tamm: Då den föregående talaren icke gjort något yrkande till bifall å sin reservation, hade jag kanske icke behöft yttra mig, men jag vill i alla fall säga några ord.

Jag tror, att reservanterna begått ett misstag, då de säga, att för att uppföda härdade och för krigsbruk lämpliga hästar behöfves icke detta skjul. För det första vill jag då framhålla, att ifrågavarande skjul visserligen är afsedt att täckas med tak, men däremot icke att förses med väggar, så att hvad den friska luften beträffar, så får den nog tillträde, och för det andra tror jag att reservanterna härvidlag endast tänkt på bruksdjurs uppfödning, då de säga, att densamma bör varda härdande. Detta är emellertid icke riktigt, ty då det är fråga om afvelsdjur, måste man i fråga om dessa djurs uppfödning se saken ur annan synpunkt. Hvad man begär af en sådan hingst är nämligen, att han hos sin afkomma skall nedlägga fröet till utveckling af de anlag, som sedan skola göra detta djur till en för krigsbruk lämplig häst. Och huru vet man då, om en afvelshingst verkligen är lämplig? Jo, man får pröfva hans konstitution, man får underkasta honom en träning, såsom det kallas, och denna träning afser just att så småningom sätta djuret i det tillstånd, att man kan pröfva om den är så kraftig, som erfordras, att just de organ, som betinga lifsfunktionerna, så att säga, nämligen hjärta, lungor och hela blodomloppet, komma i den allra yppersta utveckling. Denna träning får dock icke gå brådstörtadt till väga, ty då förstör man det unga material, med hvilket man arbetar. Man måste gå systematiskt och mera långsamt till väga, hvilket dock icke hindrar, att man kan göra pröfningen mycket grundlig. I andra länder med bättre och mildare klimat än vårt behöfva icke alls för denna träning tillgripas sådana täckta skjul som det nu ifrågavarande. Hos oss inträder emellertid icke våren — till och med i Skåne — förr än ganska sent, och då träningen, om det gäller en ung hingst, skall börja, då denne är 2 $^1/_2$ år gammal, måste träningen, för att hästen skall kunna hinna att under året underkastas en omsorgsfull sådan, börja redan i januari eller februari månad. Vid den tiden lägger emellertid ofta, äfven om icke vädret hindrar, själfva markens beskaffenhet hinder i vägen, i det att den är hal eller hård, och med dessa djur, som gå oskodda, hvilket för unghästar är nödvändigt, är det då omöjligt att fortsätta träningen, om icke en sådan täckt ridbana finnes att tillgå. Hvad ett afbrott i träningen betyder, skulle blifva för långt att här redogöra för, men det är i sådant fall helt enkelt alldeles omöjligt att kunna bilda sig ett bestämdt omdöme om en hästs prestationsförmåga.

Då nu stuteriöfverstyrelsen, efter 30 år kan jag säga, kommit så långt, att den underkastar afvelsdjuren å hingstdepåerna en systematisk pröfning, som berättigar oss att tro, att dessa djurs afkomma skall blifva fullt lämplig för krigsbruk, finner jag det vara skäl att på allt sätt ytterligare understödja stuteriöfverstyrelsens sträfvanden i detta afseende, och jag skall därför tillåta mig, herr talman, att yrka bifall till statsutskottets förevarande framställning.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 24—40.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41.

Lades till handlingarna.

§ 3.

Vidare föredrogs lagutskottets memorial n:o 36, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande n:o 20 öfver väckta motioner med förslag till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 1 § giftermålsbalken m. m.; därvid ordet begärdes af

Herr Lindhagen som yttrade: Ehuru detta sammanjämkningsförslag är från min synpunkt ganska oklart och otillfredsställande, skall jag i alla fall, då Första Kammaren redan antagit detsamma, anhålla att få yrka bifall till lagutskottets ifrågavarande hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Lagutskottets härefter föredragna utlåtande n:o 37, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om användande af s. k. holländsk våg vid spannmålshandel m. m., blef af kammaren godkändt.

§ 5.

Slutligen föredrogs och godkändes Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 8, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot de olägenheter, som förorsakas genom vissa slag af fabriksdrift, och skulle, jämlikt 63 § 3 mom. riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 24, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade järnvägar, och

n:o 25, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande n:o 1, med anledning af väckta motioner angående beskattning af utlänningar för konserter och dramatiska eller andra föreställningar; och

Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 124, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen i fråga om ändring i sättet för utdelning af vinet i nattvarden.

§ 8.

Afgåfvos följande nya motioner, nämligen af:

herrar *J. Ström* i Transtrand och *S. L. Olsson* i Alfdalsåsen:

n:o 162, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande tillägg till § 5 i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada af annans hemdjur samt om stängselskyldighet m. m.; och

n:o 163, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förlags till ändring af vissa i kap. II och kap. V i kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894 meddelade bestämmelser m. m.; samt

herr *C. J. Jakobson*, n:o 164, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om tullfrihet för omalen majs m. m.

Dessa motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *L. Lindewall* under 8 dagar från och med den 12 mars och
» *J. Olofsson* » 5 » » ». » » 13 » »

§ 10.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 11,12 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.

Fredagen den 13 mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos de å kammarens bord hvilande motioner; och hänvisades därvid herrar *J. Ströms* i Transtrand och *S. L. Olssons* i Älfdalsåsen motioner, n:is 162 och 163, till Riksdagens särskilda utskott n:o 2 samt herr *C. J. Jakobsons* motion, n:o 164, till bevillningsutskottet.

§ 3.

Härefter föredrogs, men blef å nyo bordlagdt, sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande n:o 1.

§ 4.

Föredrogs Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 124, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen i fråga om ändring i sättet för utdelning af vinet i nattvarden; och beslöt kammaren att hänvisa ifrågavarande ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets memorial:

n:o 5, angående beredande af anslag för inhägnande och ordnande af de till riksbankens tomt i Kalmar hörande delar af stadsvallen; och

n:o 6, angående beviljande af anslag för ordnande af tomten till riksbankshuset i Falun; samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående åtgärder mot smittosamma könssjukdomars spridning m. m.

§ 6.

Afgåfvos följande nya motioner af:

herr *J. A. Jonsson* i Hökhult, n:o 165, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring af vissa i kap. II och kap.

V i kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894 meddelade bestämmelser m. m.;

herr *D. M. Lyckholm*, n:o 166, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker; och

herr *K. L. Johansson* i Stora Mellby, n:o 167, om skrifvelse till Konungen angående omreglering af rikets indelning i provinsialläkaredistrikt m. m.

Dessa motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Efter erinran, att kammarens ledamöter vore af Kungl. Maj:t kallade att kl. 10,30 f. m. infinna sig å rikssalen för att emottaga Kungl. Maj:ts svar å Riksdagens skrifvelse den 16 nästlidne februari angående de af innevarande Riksdag antagna grundlagsändringar, hemställde herr talmannen, att kammaren ville åtskiljas vid utgåendet från rikssalen.

Denna herr talmannens hemställan bifölls af kammaren; hvarefter herr talmannen och kammarens öfriga ledamöter begåfvo sig till rikssalen.

In fidem

Herman Palmgren.